

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Lenka Lukovičová

Právní úprava principu blaha dítěte

Diplomová práce

Olomouc 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Právní úprava principu blaha dítěte“
vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Praze dne 23. září 2013

podpis autora textu

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní JUDr. Lence Westphalové, Ph.D. za její odborné vedení, rady a pomoc při zpracování této diplomové práce.

Obsah

1 Úvod	5
2 Pojem	7
2.1 Rozlišení blaha dítěte a zájem dítěte v rodinném právu	7
2.2 Obsahová stránka principu blaha dítěte	8
2.3 Princip blaha dítěte v další právní úpravě	8
2.4 Právo a povinnost dohlížet nad principem blaha dítěte	10
3 Historie	13
3.1 Obecný zákoník občanský	13
3.2 Zákon o právu rodinném	15
4 Zákon o rodině	17
5 Orgán sociálně-právní ochrany dětí	21
6 Popření otcovství a zájem dítěte	26
7 Mediace	29
8 Relevantní judikatura k principu blaha dítěte	32
8.1 Stanoviska veřejného ochránce práv	32
8.1.1 První stanovisko	32
8.1.2 Druhé stanovisko	34
8.2 Předběžné opatření podle občanského soudního řádu	35
8.3 Právo dítěte být slyšeno před soudem	40
8.4 Rodičovská zodpovědnost	43
9 De lege ferenda	48
10 Závěr	51
11 Seznam použitých zdrojů	54
12 Shrnutí	57
13 Seznam klíčových slov/Keywords	58

1 Úvod

Princip blaha dítěte patří k nejdůležitějším principům nejen rodinného práva, ale i ostatních odvětví práva, kde dítě vystupuje jako subjekt práv a povinností. Tento princip je deklarován jak ve vnitrostátní úpravě právního řádu v zákoně o rodině, tak i v mezinárodní úpravě, a to zejména v Úmluvě o právech dítěte. Princip, který v sobě nese fyzický, duševní a mravní vývoj dítěte, má být dodržován a aplikován jeho rodiči a dále všemi subjekty, kteří rozhodují o jeho záležitostech. Je to princip, který platí nejen pro oblast hmotného práva, ale taktéž procesního, ať už již pro rozhodování soudů nebo jiných orgánů. Přestože princip blaha dítěte nebývá výslovně upraven v ustanoveních právních předpisů, tak ho lze dovodit ze slovních spojení jako „zájem dítěte“ a „v souladu s právy dítěte“. Tento princip náleží dítěti od doby narození až po nabytí zletilosti. Některá práva primárně náležící dítěti (např. právo dítěte znát své rodiče) mohou mít i osoby zletilé. Princip blaha dítěte se tedy při aplikaci práv a povinností musí aplikovat extenzivně, aby zájem dítěte byl vždy prvořadý.

Ve své práci se nejprve zaměřím na definování principu blaha dítěte, jeho obsahovou stránku a jeho odlišení od zájmu dítěte. Dále stručně vyznačím, v jakých právních předpisech či spíše právních odvětvích se objevuje a uplatňuje princip blaha dítěte. Nejedná se pouze o soukromoprávní úpravu, ale taktéž i o veřejnoprávní. Komparativní metodou porovnáám současnou právní úpravu principu blaha dítěte s obecným zákoníkem občanským (ABGB) a zákonem o právu rodinném. Rozeberu nejdůležitější instituty, které souvisí s principem blaha dítěte, tj. orgán sociálně-právní ochrany dětí a jeho činnost v prosazování zájmu dítěte, popření otcovství při zachování principu blaha dítěte a zákon o mediaci, který přináší možnost řešení sporů v oblasti rodinného práva nekonfliktní cestou.

Největší část mé práce bude věnována judikatuře související s principem blaha dítěte. Budu se zabývat jak rozhodnutími vnitrostátních soudů jako Ústavního soudu a Nejvyššího soudu, tak rozhodnutími mezinárodních (evropských) soudů jako Soudního dvora EU a Evropského soudu pro lidská práva ve věcech předběžného opatření, rodičovské zodpovědnosti a práva dítěte být slyšen před soudem. Judikaturu budu řadit podle předmětu řízení (práva dítěte), kterého se rozhodnutí týkalo. Dále rozeberu dvě stanoviska veřejného ochránce práv v otázce porušení principu blaha dítěte. Přestože jeho závěrečná stanoviska nemají právní sílu jako rozhodnutí soudů, tak veřejný ochránce práv působí jako neformální autorita, jehož stanoviska upozorní veřejnost a ostatní orgány na porušování práv a svobod. V poslední části své práce se zaměřím na právní úpravu principu blaha dítěte, tj. jak bude upravena v novém občanském zákoníku.

Stěžejním zdrojem mé práce budou právní předpisy a judikatura soudů, která bude doplněna odbornými stanovisky, názory či vyjádřeními. V minimálním rozsahu použiji monografii, a to z toho důvodu, že princip blaha dítěte dosud nebyl komplexně v žádné monografii či knize upraven. Judikatura je navíc podstatná i v tom, že právě při užití práva, tj. aplikaci práva, se de facto a de iure ukáže nakolik bylo právo dostatečně upraveno a definováno v právních předpisech. Deklaratorní ustanovení, kterých se nelze domáhat, nemají pro subjekty práv žádný význam.

Každé porušení práva dítěte, tedy zároveň i porušení principu blaha dítěte, komparativně porovnam s jazykovým výkladem konkrétního právního ustanovení, kterého se dotýká a taktéž s teleologickým výkladem toho ustanovení. Je podstatné totiž vnímat účel a smysl daného ustanovení, nejen jeho gramatický význam.

Ve své práci se zaměřím na zodpovězení otázky, zda-li je princip blaha dítěte dostatečně upraven v právním řádu České republiky a zda-li je tento princip řádně uplatňován a dodržován soudy při jejich rozhodovací činnosti. Dále jestli Česká republika jako signatář Úmluvy o právech dítěte plní závazky z ní plynoucí. Jestli orgány o sociálně-právní ochraně dětí při své činnosti nejednají v rozporu s principem blaha dítěte a nakolik novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí je přínosem pro dodržení tohoto principu.

2 Pojem

2.1 Rozlišení blaha dítěte a zájem dítěte v rodinném právu

Princip blaha dítěte dle prof. Hrušákové a doc. Králíčkové lze vymezit jako vytváření prostředí přátelského dětem.¹ Samotný princip blaha dítěte spadá společně s principem rovnosti subjektů a principem vzájemné pomoci do principů rodinné práva.

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o rodině“), nám bližší definici pojmu „blaha dítěte“ nedává. Zákon o rodině ve svých ustanoveních používá pojem „zájem či v zájmu dítěte“, např.: v § 24 odst. 2 (sporný rozvod), v § 26 odst. 2 a odst. 4 (střídavá výchova), § 27 odst. 2 (dohoda o styku rodičů s dítětem), § 31 odst. 2, § 37 odst. 1 a § 37b odst. 1 (rodičovská zodpovědnost), § 43 odst. 1, § 44 odst. 1 a § 45 odst. 1 (výchovná opatření) atd.² Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, ve svých ustanoveních operuje hlavně s pojmem „zájem dítěte“. V § 1 odst. 1 písm. b) je stanoveno, že „sociálně-právní ochranou dětí se rozumí zejména ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění“³. Pojem „blaho dítěte“ je uvedeno pouze v části druhé zákona o sociálně-právní ochraně dětí, věnované základním zásadám sociálně-právní ochrany. Dle zmíněného ustanovení je předním hlediskem sociálně-právní ochrany zájem a blaho dítěte.

Mezinárodně-právní úprava ochrany dítěte ve svých člancích používá jak pojem „blaho dítěte“, tak „zájem dítěte“.⁴ Podle Lenky Macháčkové, lze rozlišit princip blaha a zájmu tak, že „princip blaha dítěte je dalším ústředním principem v rodinném právu. Blaho dítěte se vymezuje jako obecné vytváření vhodného prostředí pro děti. V právních předpisech se vyskytuje již konkrétnější pojem, a to zájem dítěte. Jde o realizaci určitého práva v konkrétním záležitosti týkající se dítěte“.⁵ Jak již bylo uvedeno výše, nelze souhlasit, že by se v právních předpisech vyskytoval jen konkrétnější pojem, a to „zájem dítěte“. Zákony, úmluvy a taktéž judikatura používají oba pojmy, což někdy může vést k jejich záměně při použití termínů. Lze ale říci, že „blaho dítěte“ je jeden ze základních principů rodinného práva, zatímco „zájem dítěte“ vyjadřuje konkrétní realizaci tohoto principu.

¹HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka: České rodinné právo. 3. Přepřacované a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2006, s. 17 – 18.

² Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

³ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁴ Dále podrobněji Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání úmluvy o právech dítěte, Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky.

⁵ MACHÁČKOVÁ, Lenka. Princip rovnosti a ochrana dítěte ve vztazích mezi rodiči a dětmi. *Právní fórum*, 2005, č. 3, s. 117.

2.2 Obsahová stránka principu blaha dítěte

Princip blaha dítěte se týká jak jeho fyzického, tak duševního vývoje, kdy jsou mu poskytovány všechny ty potřeby, které vzhledem ke svému věku a volní vyspělosti potřebuje. Při řešení sporů, týkajících se dítěte, by se měl soud řídit touto zásadou, tj. hodnotami, které v sobě nese.

Je třeba mít na mysli, že se nejedná o „vytváření přátelského prostředí“, ale o „vytváření prostředí přátelského dětem“. Dítě má během svého dospívání rozdílné potřeby než osoba dospělá, je třeba nejen ho materiálně zabezpečovat a dohlížet na jeho fyzický vývin, ale hlavně pečovat o jeho mravní a citový vývoj. Jedná se zejména o péči o jeho zdraví, tělesný, osobnostní, citový, mravní vývoj, dohlížení nad jeho školní docházkou a výkonem práv zaručených mu právními předpisy (např. právo nad výhody sociálního zabezpečení, právo sdružovací a shromažďovací, právo na informace atd.). Dítě je od svého narození zcela závislé na rodičích, kdy tuto svou závislost na nich postupně, díky své volní vyspělosti, ztrácí. Dítě kvůli svému věku nemůže činit stejné právní úkony jako osoba zletilá, ale to neznamená, že by na svých základních právech mělo být zkráceno.

Princip blaha dítěte je ohraničen pouze věkovou hranicí, kdy dle soukromoprávní terminologie se za dítě myslí osoba do 18. věku narození.⁶ Tato horní hranice je stanovena⁷ v § 8 odst. 1 a odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“).⁸ Dítě jako subjekt patří do skupiny slabších osob (slabší strana), a to nikoliv, protože by mělo mít méně práv než osoba dospělá, ale vzhledem k tomu, že ke své rozumové a volní vyspělosti je objektivně neznalé svých práv a neznalé, jak se domoci svých práv a nároků.

2.3 Princip blaha dítěte v další právní úpravě

V současné právní úpravě je princip blaha dítěte promítnut nejen do hmotněprávní úpravy do ustanovení zákona o rodině, ale i do procesně-právní úpravy, a to do zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský soudní řád“). Princip blaha dítěte lze nalézt v občanském soudním řádu v ustanoveních § 22, týkající se zastoupení nezletilého účastníka jeho zákonným zástupcem, dále v § 35 odst. 1 písm. b), c),

⁶ Trestněprávní terminologie rozlišuje dítě a mladistvého v § 25 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a v § 89 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Rozdílná věková hranice pro dítě je taktéž v oblasti práva sociálního zabezpečení, kde dle zákona č. 155/1995 Sb., zákona o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁷ § 104 zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů o rodině.

⁸ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

d), h) a písm. o), kde jsou vyjmenovány případy, kdy může státní zastupitelství vstoupit do zahájeného řízení, § 76 odst. 1 písm. a) a písm. b) upravující institut předběžného opatření a možnosti uložení povinnosti placení výživného a odevzdání dítěte do péče druhého z rodičů účastníkovi, v ustanovení § 76a zákon upravuje tzv. zajištění okamžité péče o nezletilé, v § 81 je dána soudu možnost zahájit řízení ve věcech péče o nezletilé i bez návrhu a v § 176 a násl. je ustanovena péče soudu o nezletilé a s tím spjaté řízení. V části šesté občanského soudního řádu je v ustanoveních § 272, §273 a §273a upraven výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí.⁹ Z toho vyplývá, že dodržení principu blaha dítěte musí být dán od začátku řízení do jeho konce, tj. výkonu soudního rozhodnutí.

Je nutné připomenout, že princip blaha dítěte, a s tím spjaté zásady a rozdílný přístup k osobě mladší 18. let, je dán i ve veřejnoprávním odvětví práva. Speciální úpravu lze nalézt jak ve správním právě (např.: správní řád, zákon o důchodovém pojištění, zákon o státní sociální podpoře atd.), tak hlavně v trestním právu. Primární úpravu jiného přístupu v trestním řízení, kde obžalovanou osobou je osoba mladší 18. let upravuje speciální zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže a dále pak subsidiárně zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník a zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád. V řízení ve věcech mladistvého se uplatňuje zásada specifického přístupu k projednávání. Ta spočívá v tom, aby se postupovalo proti mladistvému k přihlédnutí k jeho věku, rozumové a mravní vyspělosti. Dále hlavní líčení a veřejné zasedání v řízení proti mladistvému jsou neveřejná. Zásada ochrany soukromí a osobnosti mladistvého upravuje povinnost chránit osobní údaje mladistvého jak týkajícího se jeho provinění, tak jeho identity. Rozdílný přístup k dítěti (v trestním řízení pak k dítěti či mladistvému) je tedy dán celým právním řádem České republiky.

Je třeba taktéž zmínit, že rodinné právo je považováno za součást soukromého práva, dokonce v novém občanském zákoníku, zákonu č. 89/2012 Sb., účinném od 1. ledna 2014 mají být ustanovení rodinného práva součástí samotného občanského zákoníku. Je ale mylné se domnívat, že rodinné právo zcela a výlučně patří do odvětví soukromoprávního. Stát, tedy státní orgán, v několika případech vstupuje mezi rodinné vztahy, ať už svým deklaratorním nebo konstitutivním rozhodnutím. Jeho účast v rodinně-právních záležitostech je dána kvůli ochraně práv dítěte.

Dále je princip upraven i v ústavním pořádku České republiky, a to v čl. 32 Listiny základních práv a svobod¹⁰. Nejpodstatnější jsou odstavce 1, 3 a 4 uvedeného článku.

⁹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky.

Odstavec 1 stanovuje, že „zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena“¹¹. Ohledně postavení a nároků na práva dětí manželských a nemanželských upravuje odstavec 3: „Děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva.“¹² A odstavec 4 deklaruje vztah mezi dětmi a jejich rodiči: „Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.“¹³

Mezinárodně právní ochrana principu blaha dítěte je zaručena Úmluvou o právech dítěte¹⁴, Evropskou úmluvou o výkonu práv dětí¹⁵, čl. 24 Listiny základních práv Evropské unie¹⁶, zákonem č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním a taktéž Nařízením Rady (ES) č. 2201/2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, známé pod názvem Nařízení Brusel IIa.¹⁷

2.4 Právo a povinnost dohlížet nad principem blaha dítěte

Povinnost dodržování principu blaha dítěte je primárně dána rodičům, a to dle § 31 odst. 1 a násl. zákona o rodině. V momentu, kdy rodiče nechtějí nebo nemohou nadále dodržovat výkon principu blaha dítěte, tak tato povinnost náleží státu – tj. státním orgánům. V § 4 odst. 1 a odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí jsou uvedeny orgány, které zajišťují sociálně-právní ochranu. Jedná se o krajské úřady, obecní úřady s rozšířenou působností, obecní úřady, Ministerstvo právo a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny.

V řízeních ve věcech péče o nezletilé nad dodržováním principu blaha dítěte má dohlížet jak opatrovník¹⁸ (pokud hrozí kolize zájmů mezi nezletilým a jeho rodiči), tak

¹¹ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky.

¹² Tamtéž.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.

¹⁵ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb.m.s.

¹⁶ Listina základních práv Evropské unie (2007/C 303/01).

¹⁷ Další mezinárodně-právní ochrana dítěte: Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 33/1959 Sb., o Úmluvě o vymáhání výživného v cizině; vyhláška ministra zahraničních věcí č. 132/1976 Sb., o Úmluvě o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti; sdělení MZV č. 34/1998 Sb., o sjednání Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí atd.

¹⁸ Je třeba rozlišovat kolizního opatrovníka procesního, který dítě zastupuje v řízení, a opatrovníka, jenž má dítě zastoupit pro hmotněprávní úkon.

pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí a soud. V nesporných řízeních se projevují zásady oficiality (možnost zahájení řízení i bez návrhu účastníků), zásada materiální pravdy (skutečné zjištění skutkového stavu, nelze se spokojit se souhlasným tvrzením stran) a hlavně zásada vyhledávací (soud sám může provést všechny ty důkazy, které považuje za potřebné provést, není vázán jen návrhem účastníků k provedení určitého důkazu).

Orgán sociálně-právní ochrany dětí a taktéž soud by v řízení ve věcech dítěte měly obzvláště chránit a pečovat o práva nezletilých účastníků. Zásada proporcionality, kdy se soud ve sporných případech snaží vyvažovat subjektivní práva na straně žalobce a žalovaného by v případě nesporných řízení nebo řízení ve věcech osobního či majetkových nároků dětí mělo být potlačeno. Jeho cílem není najít kompromis mezi právy a nároky účastníků, ale hájit a prosazovat všechny práva dítěte v řízení, a to jak procesní, tak i hmotněprávní.

Řízení ve věcech dětí je jako každé řízení dáno zásadou rychlosti, a zvláště pokud je účastníkem řízení dítě a jedná se o jeho subjektivních právech, tak by právní nejistota, ve které se dítě nachází (čekání na deklaratorní a hlavně konstitutivní rozhodnutí) měla být co nejkratší. Dodržení této zásady ale nesmí být na úkor řádnému zjištění skutkového stavu. Soud by měl pečlivě vyhodnotit situaci, ve které se dítě nachází a nakolik tato situace ohrožuje jeho práva a porušuje princip blaha dítěte. Řešení, ke kterému by měl dojít, by mělo být vždy k prospěchu dítěte.

Je zřejmé, že v řízeních ve věcech rodinného práva je značně zastoupena složka emotivní a psychologická. Uzavření manželského svazku a narození dítěte nelze postavit na stejnou úroveň vedle kupní smlouvy či smlouvy o dílo jako občanskoprávních závazků. Proto by měly státní orgány ke vzniklým situacím rodinného práva přistupovat s dávkou empatie. Je nutné každou situaci posoudit individuálně a pečlivě, rozhodnutí řádně odůvodnit.

Právo dohlížet nad dodržováním principu blaha dítěte náleží každému. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí to tak stanovil v § 7 odst. 2. V ustanovení § 8 toto právo deklaroval samotnému dítěti, které má právo požádat o pomoc jak orgány sociálně-právní ochrany dětí, tak i školská nebo zdravotnická zařízení. Tyto subjekty jsou potom povinny takovou pomoc poskytnout.

Zákon záměrně odlišuje oprávnění a povinnost u rozdílných subjektů. Dítěti nemůže být stanovena povinnost se vždy obrátit na orgány sociálně-právní ochrany dětí, když potřebuje pomoc při ochraně svých práv. Dítě nemůže být sankcionováno za to, že potřebuje pomoc i při takových situacích, do kterých se dostalo svým zaviněním chováním. Dle občansko-právní úpravy či trestněprávní úpravy může být potrestáno za následky svého

jednání či nejednání (pokud měl jednat), ale nelze ho potrestat za to, že se obrací na státem dané subjekty o žádání o pomoc v dané situaci.

Na druhou stranu nelze taktéž zákonně povinným subjektům na ochranu práv dítěte stanovit „jen“ oprávnění zajišťovat ochranu a oprávnění poskytnout pomoc. Stát prostřednictvím svých státních orgánů je nejen povinen zakročit v okamžiku ohrožení či porušení principu blaha dítěte, ale hned od jeho narození povinen dohlížet nad aplikací tohoto principu.

Princip blaha dítěte musí být dodržen i v případech, kdy je dítě svěřeno do jiné péče než rodičů, a to buď do péče příbuzných, třetích osob nebo do zařízení, kde jsou umístěvány děti zajišťující jejich péči – dětské domovy, výchovné ústavy, diagnostické ústavy, kojenecké ústavy a dětské psychiatrické léčebny¹⁹. Denní režim těchto zařízení nesmí ohrozit práva dítěte zaručené mu mezinárodními úmluvami či Listinou základních práv a svobod. Vzhledem k jeho základním právům je irelevantní, zda-li se ocitlo v takovémto zařízení na základě svého nevhodného jednání či na základě situace, kterou samo nezapříčinilo (předběžné opatření, omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti).

¹⁹ ZDRAŽILOVÁ, Petra. Právo dítěte odloučeného od rodičů na kontakt s nimi a se svými sourozenci – poznatky ochránce ze systematických návštěv. In *Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů*. Brno: Triada, 2011, s. 21.

3 Historie

3.1 Obecný zákoník občanský

Vyrůstání v zdravém rodinném prostředí, kde je zaručen duševní i fyzický vývoj dítěte, byl již zakotven v ABGB²⁰ (dále jen „obecný zákoník občanský“), který se roku 1918 recipoval do tehdejšího československého právního řádu.²¹ Obecný zákoník občanský byl vyhlášen 1. června 1811 patentem císaře Františka I. č. 946 Sb. z. s. s platností pro všechny země rakouského císařství.²² Tento princip byl začleněn i do zákona o rodinném právu, platného na území Československa od roku 1950 do účinnosti zákona o rodině, tedy do roku 1963.

Je nutno připomenout, že obecný zákoník občanský byl předpis občanskoprávní, který zahrnoval úpravu rodiny ve své dílu prvním, hlavně druhé s názvem o právu osobním. Předpis následující, tj. zákon o právu rodinném, byl již samostatný, jelikož rodinné právo se v roce 1950 vyčlenilo z občanského práva.²³

Jak již bylo uvedeno výše, obecný zákoník občanský vznikl na počátku 19. století, v době kdy převládala v rodině patriarchální forma. Ta je uvedena v § 91 a § 92 všeobecného zákoníku občanského. Dle ustanovení § 91 je „*muž hlava rodiny. Jako takový má zvláště právo řídit domácnost; má však také povinnost poskytovat manželce podle svého majetku slušnou výživu, a ve všech případnostech ji zastupovati*“²⁴ a dle ustanovení § 92 „*manželka obdrží jméno mužovo a požívá práv ze stavu. Jest povinna následovati muže do jeho bydliště, pomáhati jemu v domácnosti a výdělku dle svých sil, a pokud toho vyžaduje domácí pořádek, sama plniti a postarati se, aby bylo plněno, co muž nařídil*“²⁵. S patriarchální podobou rodiny souvisí i ustanovení týkající se práv a povinností otce a matky. Obecně byla jejich role jako rodičů upravena v § 139 obecného zákoníku občanského: „*Rodiče jsou vůbec povinni děti manželské vychovávat, to jest: starati se o jejich život a zdraví, poskytovat jim slušnou výživu, vzdělávati jejich tělesné a duševní síly, a vyučováním v náboženství a užitečných znalostech klásti základ k jejich budoucímu blahobytu.*“²⁶

²⁰ V němčině: Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie, taktéž znám pod českým názvem: všeobecný občanský zákoník rakouský, obecný zákoník občanský.

²¹ Jedná se o zákon č. 11/1918 Sb. zákonů a nařízení státu československého, známý jako recepční norma.

²² Receptce se týkala pouze českých zemí (Čechy, Morava, Slezsko), na Slovensku platilo do roku 1950 zvykové uherské právo.

²³ De lege ferenda má být zase úprava rodinného práva začleněna do občanskoprávního předpisu, tj. občanského zákoníku.

²⁴ Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Tamtéž.

V ustanovení § 141 obecného zákoníku občanského bylo uvedeno, že „*především jest otec povinen pečovati o výživu dětí, dokud samy uživiti se nemohou. Matka má zvláště pečovati o tělesnou výchovu a zdraví jejich*“²⁷.

Dále v § 147 a násl.²⁸ byla stanovena tzv. zvláštní moc otcovská. Ta se projevovala v tom, že otec rozhodoval o volbě povolání svých dětí, o jejich jmění a jejich závazcích. S mocí otcovskou souviselo ustanovení § 177 obecného zákoníku občanského, podle kterého „*otcové, kteří zanedbávají výživu a výchovu svých dětí, pozbývají moci otcovské navždy*“²⁹. Trvalá ztráta moci otcovské nad dětmi (dnes rodičovská zodpovědnost) podle dnešních právních předpisů ani judikatury nepřipadá v úvahu. Omezit či zbavit rodičovskou zodpovědnost lze pouze ve vymezených případech.

Rozdíl oproti dnešní úpravě lze najít nejen v tom, že dle všeobecného zákoníku občanského hrozila otci dítěte trvalá ztráta moci otcovské, ale i v tom, že jí mohl pozbýt, pokud zanedbával výživu či výchovu.

Zákon o rodině nám v § 42 a § 44 stanovuje obecně, kdy lze výkon rodičovské zodpovědnosti pozastavit a nebo ji omezit až zbavit. Podrobnější výklad, za jakých konkrétních situací může soud upravit rodičovskou zodpovědnost, nám dává judikatura, a to Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí sp. zn. 21 Cdo 3909/2010³⁰ a taktéž v rozhodnutí sp. zn. 30 Cdo 3310/2011³¹.

Obecný zákoník občanský oproti dnešní zákonné úpravě upravoval rozdílné postavení manželských a nemanželských dětí. Dle § 155 neměly nemanželské děti stejná práva jako děti manželské. Zákoník stanovil, že „*nemanželské děti nemají nároku ani na rodné jméno otcovo ani na šlechtictví, znak a jiné přednosti rodičů; mají rodné jméno matčino. Také nemanželské dítě má právo požadovati na svých rodičích výživu, výchovu a opatření jejich jmění přiměřené, a práva rodičů nad ním mají takový rozsah, jak toho vyžaduje účel výchovy.*“³²

Přestože výživu, výchovu a jmění mohlo dítě požadovat po obou rodičích, nedostávalo se mu nároku na společenské a majetkové postavení po otci. Obecný zákoník občanský sice

²⁷ Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský.

²⁸ Práva, která přísluší otci zvláště jako hlavě rodiny, tvoří moc otcovskou. Její důsledky:

a) co do volby povolání dítěte - otec může své ještě nedospělé dítě vychovati ku stavu, který pokládá pro ně za příhodný;

b) co do jmění - vše, čeho děti jakýmkoli zákonným způsobem nabudou, jest jejich vlastnictví;

c) co do závazku dětí - děti v moci otcovské nemohou se bez výslovného nebo mlčky daného přivolení otcova platně zavazovati.

²⁹ Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský.

³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2011, sp. zn. 21 Cdo 3909/2010

³¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. března 2012, sp. zn. 30 Cdo 3310/2011

³² Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský.

připouštěl uznání nemanželského dítěte jako legitimaci odpadnutím překážky manželství³³, nápotomním manželstvím³⁴ nebo dobrodiním zákonodárcovým³⁵, ale k nabytí rovnocenných práv jako děti manželské muselo dojít prostřednictvím určitého právního úkonu či splnění právní skutečnosti.

Současná právní úprava v čl. 32 odst. 3 Listiny základních práv a svobod uvádí, že „*děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva*“³⁶. Toto deklaratorní ustanovení je stanoveno i v Úmluvě o právech dítěte v článku 2 a taktéž v zákonu č. 47/2001 Sb., Evropské úmluvy o právním postavení dětí narozených mimo manželství. Dítěti nesmí být na újmu, že se narodilo mimo manželství. Dítě bez ohledu na svůj původ, rodinné zázemí, postavení rodičů apod. má stejná práva jako dítě narozené v rozdílném prostředí.

3.2 Zákon o právu rodinném

Se změnou politické situace po únoru 1948 na území bývalého Československa došlo k oddělení rodinného práva od občanského práva. Vznikl zákon o právu rodinném³⁷ a občanský zákoník (tzv. střední občanský zákoník), zákon č. 141/1950 Sb.

Na rozdíl oproti obecnému zákoníku občanskému zákon o právu rodinném stanovil stejná práva a povinnosti jak pro otce, tak pro matku. Patriarchální forma soužití byla zrušena. V otázce rozluky manželů soud musel dle zákona o právu rodinném zkoumat, kdo zavinil rozvod manželství. Přičemž manželství nemohlo být rozvedeno, pokud by to bylo v rozporu se zájmem dětí³⁸, pokud nebyly pro dobu po rozvodu upravena práva a povinnosti rodičů stran dítěte a jeho majetku³⁹ nebo pokud žádal o rozvod manžel, který rozvrat výlučně zavinil (ledaže druhý manžel projevil s rozvodem souhlas)⁴⁰.

V hlavě druhé části první zákon o právu rodinném upravoval obecná ustanovení o vztahu dětí a rodičů. Princip blaha dítěte upravoval v § 39 odst. 1, kde stanovil, že „*o výživu a výchovu dítěte jsou povinni stejně pečovat oba rodiče. Poskytování prostředků na výživu a výchovu dítěte může být vyváženo zčásti nebo zcela osobním výkonem péče o dítě*“⁴¹. Jednalo se o zrovnoprávnění povinnosti mezi rodiči (oproti všeobecnému zákoníku občanskému, kde

³³ § 160 císařského patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský.

³⁴ Tamtéž, § 161.

³⁵ Tamtéž, § 162.

³⁶ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky.

³⁷ Zákon č. 265/1949 Sb., ve znění pozdějších předpisů, účinný od 1. ledna 1950, zrušen 1. dubna 1964.

³⁸ § 30 odst. 2 zákona č. 265/1949 Sb., zákon o právu rodinném.

³⁹ Tamtéž, § 32.

⁴⁰ Tamtéž, § 30 odst. 3.

⁴¹ Tamtéž.

výživu měl zajišťovat otec a výchovu s konkludentním souhlasem otce hlavně matka). Je třeba taktéž uvést, že zákon o právu rodinném již nerozlišoval mezi manželskými a nemanželskými dětmi.

Zákon o právu rodinném v § 52 a násl. uváděl rodičovskou moc. Tato rodičovská moc náležela oběma rodičům a obsahem se přibližovala k současné rodičovské zodpovědnost uvedené v § 31 zákona o rodině. Změna v terminologii byla ovlivněna historickým kontextem a etymologickým výkladem. V římském právu za hlavu rodiny byl považován otec (*pater familias*). Svou moc vykonával jak nad dětmi (*patriapotestas*), tak nad manželkou (*manus*), a taktéž nad osobami, které přechodně z různých důvodů byly osobně závislé od hlavy rodiny (*mancipium*).⁴² Otec rodiny měl nejen právo rozhodovat o výchově, výživě, majetku a závazcích svých dětí. Měl nad nimi absolutní moc. Z etymologického významu slovo moc představuje vláda či spíše nadvládu nad druhými. Naopak zodpovědnost reprezentuje převzetí odpovědnosti za své chování. Nést následky svých rozhodnutí. Osobě, která má zodpovědnost, jsou dána práva vůči rozhodování o druhých lidech, ale taktéž je povinna se zodpovídat za rozhodnutí, které učiní. Osoba, která má moc, se necítí být nucena zodpovídat se komukoliv za své jednání. Svou moc vykonává bez ohledu nad důsledky pro druhé lidi.

⁴²REBRO, Karel. *Římské právo sukromné*. Bratislava: Obzor, 1980, s. 77.

4 Zákon o rodině

Zájem dítěte (tedy princip blaha dítěte) je v současné základní právní úpravě vztahů rodinného práva v zákoně o rodině zastoupen ve všech částí tohoto zákona. Tento častý výskyt je reflexí na ideu, že hlavní myšlenkou manželství je péče a výchova dítěte a že pojem rodiny je chápán převážně v takové vazbě, kde je nejméně jedno dítě. Svazek, ať už zpečetěn církevním nebo občanským sňatkem či soužitím dvou lidí, bez dítěte nelze považovat za rodinu, ale za partnerské či manželské soužití.

Zákon o rodině upravuje zejména situace, při kterých dochází k ohrožení zájmu dítěte jako rozvod, rodičovská zodpovědnost, opatrovnictví, poručenství, vyživovací povinnost, určení otcovství, osvojení a výchovná opatření.

Přestože zákon o rodině lze považovat za základní právní úpravu rodinného práva, je třeba zdůraznit, že vnitrostátní úprava vychází jak z předešlých účinných právních předpisů rodinného práva, tak hlavně ze současně platných a účinných mezinárodních úmluv na ochranu práv dětí. Dle čl. 10 Ústavy ČR jsou tyto mezinárodní úmluvy součástí právního řádu ČR a vzhledem k postavení ČR jako členského státu Evropské unie se promítá i komunitární právo, a zejména judikatura Soudního dvora EU, do aplikace rodinného práva. K základním předpisům je nutno pokládat Listinu základních práv a svobod, která v čl. 32 upravuje oblast rodinného práva vztahující se pro každého, a tedy i pro děti.

V části první hlavě páté zákona o rodině s názvem Rozvod je v několika ustanoveních zmíněn zájem dítěte. Institut rozvodu si prošel během desítek let značným vývojem. Rozvodové řízení bylo považované za nesporné a soud vždy zkoumal příčiny rozvodu, přičemž povinností soudu bylo pokusit se o usmíření účastníků a zpětvzetí žádosti o rozvod. Pokud přesto došlo k vynesení rozsudku o rozvodu manželství, tak se do spisu vždy poznamenal „viník“ rozvodu. Dnešní přístup k rozvodu je mnohem diplomatictější. Byl zaveden vedle sporného rozvodu v § 24 zákona o rodině, tzv. nesporný rozvod v § 24a. Je ale podstatné, že nedošlo ke kroku zpět ohledně zachování principu blaha dítěte. Soud nerozvede manželství, bylo by to v rozporu se zájmem nezletilých dětí (§ 24 odst. 2), a taktéž nelze manželství rozvést, pokud nenabude právní moc rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí po rozvodu manželství (§ 24a odst. 1 písm. b) a odst. 2, § 25).

Přestože se snaží doktrína práva a teoretici práva rozdělit občanskoprávní řízení na sporné a nesporné, tak díky hybridní povaze rodinného práva (není jen soukromoprávní oblastí či jen veřejnoprávní oblastí) lze sice rozvod mezi manžely přiklonit ke spornému řízení, ale řízení o péči nezletilého, které je, jak bylo uvedeno výše, podstatné pro samotný

rozvod, lze zařadit do nesporných řízení. U sporného řízení se promítá chápání rozvodu jako řízení jen mezi rozvádějícími manžely, ale pokud manželé mají nezletilé dítě, tak jejich sporné řízení je intervenováno rozhodnutím podle § 176 občanského soudního řádu učiněným v nesporném řízení. Lze tedy říci, že teoreticky lze považovat rozvod za sporné řízení, kde účastníky je žalobce a žalovaný a podává se žaloba o rozvod manželství, ale prakticky a obsahově to je řízení, na které má velký vliv nesporné řízení a princip blaha dítěte.

Dále v § 26 a § 27 zákona o rodině se zákonodárce snažil upravit zásady a metody, jak postupovat či jakých hledisek si všímat při rozhodování o svěřeni dítěte do výchovy rodičů. Lze říci, že tak učinil díky praxi rozhodování soudů v minulosti skoro v každém případě svěřit dítě jen do výlučné péče matky, a taktéž opomíjení práv druhého rodiče a hlavně práva dítěte být slyšeno před soudem a být slyšen jeho názor. Je ale zase otázkou, proč tato část byla dosti rozšířena a podrobně rozepsána do zákona o rodině, když Úmluva o právech dítěte jednoznačně garantuje právo dítěte být slyšeno a právo druhého rodiče na osobní styk s dítětem atd.

Vnitrostátní předpisy by neměly duplicitně přepisovat všechny mezinárodněprávní úmluvy, a ani nepřepisovat soudní rozhodnutí a jeho právní věty, což § 26 odst. 4 zákona o rodině tak působí. Lze se domnívat, že dikce ustanovení § 26 zákona o rodině byla rozšířena a upřesněna hlavně pro účastníky řízení o péči nezletilých, kteří nemají dostatečné právní znalosti, aby si svá práva dohledali ve sbírce zákonů a mezinárodních smluv.

Z ustanovení § 26 zákona o rodině vyplývá, že zásada inkviziční se v plné míře uplatní v řízení o péči nezletilého a že názor dítěte a jeho životní potřeby a denní režim hraje zásadní roli při rozhodování. Soud by měl zkoumat a vyslechnout jeho názor na rodiče a jejich výchovu a péči. Dále řádně zjistit vazby a vztahy v rodině, vyslechnout oba rodiče a na základě své volní úvahy a vždy v zájmu dítěte rozhodnout. Soud není povinen přijmout dohodu mezi rodiči, která není v zájmu dítěte, jen na základě toho, že rodiče se „konečně“ na něčem dohodli.

Ustanovení § 31 a násl. zákona o rodině upravuje rodičovskou zodpovědnost. Zákon ji definuje jako *„souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, při zastupování nezletilého dítěte a při správě jeho jmění“*⁴³.

S výkonem rodičovské zodpovědnosti souvisí i § 49 zákona o rodině, který stanovuje, že pokud se rodiče nedohodnou o podstatných věcech při výkonu rodičovské zodpovědnosti,

⁴³ Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů o rodině.

tak za ně rozhodne soud. Jako problematické se může zdát adjektivum „podstatné“, tj. co lze považovat za podstatné věci a nikoliv za běžné věci. Komentář k zákonu o rodině za podstatné věci považuje například výběr druhu školy, změnu jména nebo příjmení a neshodu při správě majetku.

V odstavci druhém § 31 zákona o rodině zákonodárce výslovně stanovil, že rodiče jsou povinni důsledně chránit zájmy dítěte. Povinnost chránit zájmy dítěte, které mají být vykonávány s nesmírnou pečlivostí, je zdůraznění primární povinnosti rodičů dodržet a starat se o princip blaha dítěte.

Právě rodiče jsou primární subjekty, kteří dohlízejí nad správným dodržením a aplikací principů blaha dítěte. Tato povinnost náleží oběma rodičům, nikoliv pouze jednomu. Zanedbání či nedodržení této povinnosti může vést až k jeho omezení nebo zbavení. Je třeba zmínit, že důvodem pro omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti musí být například dlouhodobé závažné ohrožení fyzického či psychického vývoje dítěte, navádění k trestné činnosti, zahálčivému životu apod. To znamená, že rodičovské zodpovědnosti nemohou být rodiče omezení či zbavení takovým rozhodnutím soudu, který shledal na straně rodičů ohrožení jednorázové či zanedbání nikoliv vážné.

Kolize zájmů rodičů a dítěte je upravena v § 37 zákona o rodině a násl. Soud při možné kolizi zájmů ustanovuje dítěti opatrovníka. Při střetu zájmů by mohlo hrozit, že rodič, přestože se jedná o jeho dítě, které miluje a pečuje o něj, tak by nevědomky upřednostňoval své zájmy. Důležité je zmínit, že zákonodárce neustanovil soudu povinnost ustanovit opatrovníka, až dojde ke střetu, ale již za situace, kdy soud vyhodnotí, že by mohlo dojít ke střetu. Opatrovník se dle § 83 zákona o rodině ustanovuje nejen při kolizi zájmů, ale „*též v případech, kdy je to v zájmu dítěte z jiných důvodů třeba*“⁴⁴.

Ustanovení § 43 zákona o rodině upravuje institut výchovného opatření, který lze uložit dítěti, vyžaduje-li to zájem na jeho řádné výchově. Výchovné opatření je třeba odlišit od § 76a občanského soudního řádu, kde je upraveno předběžné opatření. Soudní nařízení dočasného pobytu dítěte v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (výchovné opatření) se využije v případech, kdy nejsou dány podmínky pro nařízení předběžného opatření podle § 76a občanského soudního řádu, tedy není ohrožen život dítěte ani vážně narušen nebo ohrožen jeho příznivý vývoj, ale je v zájmu dítěte nezbytné jeho dočasné odnětí z dosavadního výchovného prostředí, neboť jiná výchovná opatření nepostačovala nebo se minula účinkem.

⁴⁴ Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů o rodině.

Za další výchovná opatření lze považovat: napomenutí nezletilého, jeho rodiče a osoby, kteří narušují jeho řádnou výchovu; stanovení nad nezletilým dohled a provádí jej za součinnosti školy, občanských sdružení v místě bydliště nebo na pracovišti; uložení nezletilému omezení, která zabrání škodlivým vlivům na jeho výchovu, zejména návštěvu podniků a zábav pro nezletilého vzhledem k jeho osobě nevhodných a uložit dítěti atd. Dále ve vážnějších případech, kdy je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo taky, jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit, může soud nařídít dítěti pobyt ve středisku výchovné péče nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Zájem dítěte se dále v zákoně o rodině uplatňuje v oblasti výkonu práv dětí jinými osobami, ať už se jedná o svěřením dítěte do výchovy jiné fyzické osoby dle § 45, svěřením dítěte do pěstounské péče dle § 45a, osvojení dle § 63 a násl., poručenství dle § 78 a opatrovnictví dle § 83. Tedy zákonodárce zdůraznil zájem dítěte v každé podstatné části zákona o rodině.

5 Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Sociálně-právní ochrana dětí, která byla zřízena zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o sociálně-právní ochraně dětí“) ve svých úvodních ustanoveních uvádí, co se rozumí „sociálně-právní ochranou“, komu se poskytuje a kdo ji zajišťuje.

V ustanovení § 5 a násl. zákona o sociálně-právní ochraně dětí je uvedeno, že „*předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte. Sociálně-právní ochrana se zaměřuje zejména na děti, a) jejichž rodiče 1. zemřeli, 2. neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo 3. nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti...*“⁴⁵.

Sociálně-právní ochrana a její orgány se tedy hlavně zaměřují na děti, u kterých hrozí, že nebude dodržováno jejich blaho a jejich zájem. Je irelevantní, zda-li dochází k ohrožení jejich blaha na základě zaviněného nebo nezaviněného chování rodičů či chování samotných dětí. Jak bylo zmíněno výše, primární ochranu poskytují rodiče a sekundární stát, prostřednictvím svých orgánů a úřadů, kam orgán sociálně-právní ochrany dětí rozhodně patří.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí, kromě své preventivní a poradenské činnosti, má pravomoc dávat výchovná opatření jako je napomenutí, stanovení dohledu, zákaz činností či návštěv určitých míst a zařízení. Rovněž má pravomoc v oblasti opatření na výchovu dětí, za což zákon pokládá podávání návrhu soudu „*na rozhodnutí o splnění podmínky osvojení spočívající v tom, že rodiče neprojeví zájem o své dítě, na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu, na nařízení ústavní výchovy, na prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy, na svěřeni dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, na prodloužení doby trvání tohoto svěřeni a na zrušení rozhodnutí o svěřeni dítěte do tohoto zařízení, na svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu a jeho zrušení, na nařízení výchovného opatření, na prodloužení doby trvání tohoto výchovného opatření nebo na jeho zrušení*“⁴⁶.

Je zřejmé, že pravomoci orgánu sociálně-právní ochrany dětí nejsou zanedbatelné a mají velký vliv a dopad na každodenní život dětí. Přestože není v každém ustanovení zákona stanovena podmiňující formule (je-li to v zájmu dítěte), je třeba ale každé ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí interpretovat tak, aby bylo nejen v souladu se záměrem zákona,

⁴⁵ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁶ § 14 odst. 1 písm a)- g) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

což je stanoveno v úvodních ustanoveních, ale taktéž v souladu s principy a zásady rodinného práva, kam bezesporu blaho dítěte a potažmo jeho zájem, jako aplikace principu blaha dítěte, patří.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí je potřeba vnímat jako několik orgánů, úřadů, které dohlíží na správný výkon blaha dětí. Touto pravomocí oplývají krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdní úřady, ministerstvo, Úřad a Úřad práce České republiky - krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu.

Orgány sociálně-právní ochrany dětí bohužel často pochybují již při svých úvodních hodnocení situací a dále při šetření práv a svobod dětí. Jako řešením se nabízí stanovení závazných postupů pro činnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí.⁴⁷ Klára Trubačová ve svém příspěvku zmiňuje dotazník tzv. Index ohrožení dítěte, který rozdělí děti do skupin dle míry ohrožení. Dále uvádí Trauma index (zda dítě a do jaké míry je traumatizováno), škála hodnocení dítěte (zohlednění jestli je dítě handicapované, chronicky nemocné...), škála potřeb dítěte (krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé potřeby dítěte) a škála rozvoje dítěte (nakolik jeho individuální silné stránky dokážou nápomoci při terapii fyzických a psychických důsledků ohrožení). Je potřeba vyhodnotit situaci rodiny, rodičů, sourozenců, prarodičů a komunity, ve které se rodina nachází apod. Je třeba zkoumat i rizikové faktory na straně rodičů a na straně dětí jako mentální schopnosti rodičů a užívání návykových látek u rodičů nebo nedostatečná prenatální péče a zdravotní postižení nebo chronické onemocnění u dětí.

Po úvodním zhodnocení, šetření situace a diagnostiky dítěte a rodiny je třeba zpracovat individuální plán ochrany dítěte. Je třeba brát velký důraz na slovo individuální, přestože se doposud popisovaly obecné metody a postupy pro všechny případy, tak nelze stanovit obecný plán ochrany dítěte. Každá rodina je jiná a každé dítě může mít zcela odlišné a specifické potřeby než jeho ostatní vrstevníci.

Zákonodárce si byl vědom těchto nedostatků, a proto zákonem č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon o sociálně-právní ochraně dětí a další související zákony, do zákona zakomponoval § 9a, ve kterém mj. stanovil povinnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí se při poskytování potřebných opatření rodičům řídit standardy kvality sociálně-právní ochrany. S touto novelou zákona souvisí vyhláška ministerstva práce a sociálních věcí č. 473/2012 Sb. ze dne 17. prosince 2012 o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně

⁴⁷ TRUBAČOVÁ, Klára. Reforma systému péče o ohrožené děti a novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí. In *Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů*. Brno: Triada, 2011, s. 11-21.

dětí. Tato vyhláška stanovuje, na základě jakých kritérií probíhá vyhodnocování situace dítěte, rodiny, širší rodiny a taktéž, co má obsahovat individuální plán ochrany dítěte.

Jsem toho názoru, že zmíněná novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí přinese efektivnější ochranu práv dětí. Stanovením výše zmíněných obecných metod a postupů by se mělo docílit toho, aby zaměstnanci orgánu sociálně-právní ochrany dětí neopomněli vyhodnotit či identifikovat nějakou okolnost, situaci či vlastnost významnou pro stanovení správného řešení pro dítě. Celý případ jednoho dítěte musí být vnímán komplexně a při hledání optimálního řešení musí být postupováno systematicky. Častokrát zaměstnanci orgánu sociálně-právní ochrany dětí nevěnovali pozornost charakteristikám rodičů a příbuzenstva, například vnímali pouze prostředí, ve kterém dítě vyrůstá a nikoliv, že rodiče jinak nezanedbávají jeho péči ani výchovu.

Jako příklad rozdílného přístupu k ochraně práv dítěte lze uvést postupy orgánů na ochranu dětí ve Francii, kde jsou děti v rámci výchovného opatření umísťovány střídavě jak ve vlastní rodině, tak i v institucích, nebo v pěstounské péči.⁴⁸ To znamená, že dítě není po celou dobu pouze v jednom zařízení, ale že prostředí, kde se dítě má nacházet, je kombinováno s jiným – alternace mezi kojeneckým ústavem a bydlištěm rodičů či mezi vlastní a pěstounskou rodinou. Tato praxe vede hlavně k výchově rodičů. Podporuje je, aby mohli znovu převzít odpovědnost za své dítě. Rodiče jsou zapojeni do výchovného procesu během celého opatření, přičemž jsou si nadále vědomi, že přestože je dítě s nimi, tak je v situaci umístěného dítěte.

Pro samotné dítě to má dopad v tom, že zůstává v intenzivním kontaktu s rodičem, obnovují se vztahy mezi nimi. Podmínkou pro možnost, aby dítě střídavě bydlelo s nimi je, že rodiče budou spolupracovat s vychovateli a psychology, že sami rodiče budou docházet do instituce a účastnit se sezení s odborníky. Sami rodiče jsou tak aktivně zapojeni do procesu obnovení celé rodičovské zodpovědnosti a ukončení opatření.

Na tento přístup ve francouzské praxi lze pohlížet jako na protiklad, který je v současné době uplatňován českým právním řádem. Pokud je dítě umístěno do dětského domova či ústavu, tak je tam po celou dobu svého pobytu. Rodiče samozřejmě mají právo na návštěvy si dítě „vypůjčit“ přes víkend domů, ale spolupráce mezi zařízením a rodiči je neefektivní a minimální. Rodiče se nezúčastňují sezení, zaměstnanci zařízení nespolupracují s rodiči a dítětem. Rodiče komunikují pouze s pracovníkem orgánu sociálně-právní ochrany

⁴⁸ SIMEK-LEFEUVRE, Ivanka. Možnosti přechodného, alternativního, sekvenčního, modulárního pobytu dítěte, umístěného střídavě ve vlastní rodině a v instituce, ve vlastní rodině a v pěstounské péči. In *Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů*. Brno: Triada, 2011, s. 25-37.

děti, který navíc nemá přímé informace o dítěti, jaké má zařízení, kde je dítě umístěno a jaké by mohl mít od rodičů, kteří by měli ve střídavé péči se zařízením u sebe své dítě po určitou dobu.

Česká republika jako signatář Úmluvy o právech dítěte a Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je povinna naplňovat závazky vyplývající z těchto úmluv. Výbor OSN pro práva dítěte ve svých připomínkách přijatých v březnu 2003 (CRC/C/C/15/Add.201) po přezkoumání druhé pravidelné zprávy ČR o naplňování Úmluvy o právech dítěte přijal celou řadu doporučení ke změnám v systému ochrany práv dětí. Pro Českou republiku bohužel vyplynulo, že připomínky a doporučení Výboru byly řešeny nedostatečně nebo jen částečně. Výbor stanovil České republice, aby hlavně vytvořila komplexní hodnocení rodinné situace, strategii pro snížení počtu dětí žijících v ústavní péči, a aby zajistila, že umístování dětí do ústavů bude používáno jako poslední možnost a bude pravidelně monitorováno a přezkoumáváno. Zároveň výbor doporučil rozvoj komunitních služeb rodinného typu a péstounské péče, za účelem vyloučení umístování dětí do ústavů.⁴⁹

V dalším závěrečném doporučení Výboru OSN pro práva dítěte přijatá po projednání Třetí a Čtvrté periodické zprávy České republiky o plnění závazků vyplývajících z Úmluvy o právech dítěte v Ženevě dne 31. května 2011⁵⁰ Výbor považoval za pozitivní přijetí legislativních opatření jako např. nový trestní zákoník účinný od 1. ledna 2010, Národní koordinační mechanismus pro pohřešované děti v roce 2010, Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti 2009 - 2011 nebo novelu zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ale zároveň České republice zejména vytknul, že:

- neprovedla komplexní přezkoumání všech právních předpisů s cílem zajistit plnou kompatibilitu svých vnitrostátních právních předpisů s Úmluvou o právech dítěte;
- soudy a správní orgány pouze zřídka přímo aplikují a vymáhají jednotlivá ustanovení Úmluvy o právech dítěte;
- Česká republika na základě předchozího doporučení Výboru dosud nezřídila nezávislý orgán pro sledování provádění Úmluvy o právech dítěte, včetně šetření jednotlivých stížností dětí způsobem citlivým k dětem;
- je nedostatek preventivních služeb pro ohrožené rodiny a neexistují přesná kritéria pro umístění dítěte do ústavní péče, což vede k vysokému počtu umístěných dětí do ústavní

⁴⁹ Poslanecká sněmovna PČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 401/2012Sb., změna zákona o sociálně-právní ochraně dětí. PSP, 2011, č 564/0.

⁵⁰ Závěrečná doporučení Výboru OSN pro práva dítěte přijatá po projednání Třetí a Čtvrté periodické zprávy České republiky o plnění závazků vyplývajících z Úmluvy o právech dítěte v Ženevě dne 31. května 2011 [cit. 23. září 2013]. Dostupné na http://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/36cs_12.pdf&original=doporuceni_01.pdf.

péče, zvláště dětí se zdravotním postižením nebo dětí romského původu, včetně případů, kdy je hlavním důvodem materiální a finanční situace rodiny;

- není k dispozici dostatek služeb pěstounské péče a jiné péče rodinného typu neexistuje centrální mechanismus pro regulaci ústavní péče, nebo koordinaci programů a poskytování ústavní péče;

Pro zkvalitnění systému péče o ohrožené děti bylo připraveno několik dokumentů a výzkumů⁵¹, například:

- Národní program reforem ČR 2011, část III. 2.1. Moderní sociální systém a pracovní právo (schválen usnesením vlády č. 314 ze dne 27. dubna 2011);

- Analýza legislativy, řízení a financování systému péče o ohrožené děti (Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i, 2010);

- Analýza současného stavu v oblasti terénní činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí a stanovení optimálních podmínek výkonu sociálně-právní ochrany dětí ve vazbě na počet klientů (HR 170/08, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i, 2009);

- Hodnocení systému péče o ohrožené děti (Ministerstvo vnitra, 2007).⁵²

⁵¹ Byly také zmapovány příklady zahraniční praxe:

- slovenské zákony: z. č. 35/2005 Z.z., o rodině a z. č. 305/2005 Z.z., o sociálně právní ochraně dětí a sociální kuratele

- německý spolkový zákon o ochraně dětí a mládeže (Jugendschutzgesetz, JuSchG)

- rakouský zákon o ochraně mládeže (Jugendwohlfahrtsgesetz, JWG)

- polský zákon o podpoře rodiny a náhradní péči z 11. června 2011

⁵² Poslanecká sněmovna PČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 401/2012Sb., změna zákona o sociálně-právní ochraně dětí. *PSP*, 2011, č 564/0.

6 Popření otcovství a zájem dítěte

Důležitá část zákona o rodině, kde se projevuje zájem dítěte, je popření otcovství upravené v § 59 a násl. Obecné pravidlo pro určení otcovství uvedené v § 51 zákona o rodině vychází z domněnky otcovství, že pokud se dítě narodí od uzavření manželství do 300. dne po zániku manželství, za otce je považován manžel matky. Dále se za otce považuje ten, kdo souhlasně s matkou prohlásí před matričním úřadem nebo soudem, že je otcem dítěte.

K dodržení právní domněnky se vyjádřil ve svém rozsudku Evropský soud pro lidská práva v případě Kroon a ostatní proti Nizozemí⁵³.

Evropský soud konstatoval, že „*respekt pro rodinný život*⁵⁴ (článek 8 Evropské úmluvy) vyžaduje, aby biologické a sociální skutečnosti měly přednost před právními domněnkami, i kdyby pro (právní domněnky) byly rozhodné skutečnosti a přání zúčastněných osob...“⁵⁵. Z toho vyplývá, že ne za všech okolností má právní domněnka o otcovství přednost před lékařskými testy o potvrzení či vyvrácení otcovství.

Popřít otcovství může jak domnělý otec, tak matka. Zákon umožňuje podat žalobu na popření otcovství taktéž nejvyššímu státnímu zástupci, a to dle § 62 a 62a zákona o rodině. S tím souvisí Pokyn obecného povahy nejvyššího státního zástupce 6/2003⁵⁶, kde je v čl. 2 a čl. 3 stanoveno, v jakých případech lze podat žalobu, vždy ale může být podána žaloba na popření otcovství, vyžaduje-li to zájem dítěte.

Jak ale nejvyšší státní zástupce pozná bezpečně, v jakých případech to bude v zájmu dítěte? K tomu mu má nápomoci tzv. Metodický návod, kterým se upravují podrobnosti postupu při prošetřování podnětů k podání žaloby na popření otcovství podle ustanovení § 62 a 62a zákona o rodině, který je součástí přílohy k pokynu obecné povahy.

V bodě IV. (některá hlediska pro posouzení zájmu dítěte) jsou demonstrativně vyjmenovány příklady okolnosti jak zesilující, tak zeslabující zájem dítěte na podání žaloby. Mezi zesilující okolnosti náleží například situace, kdy matka žije se zploditelem, který se považuje za otce dítěte a stará se o jeho výchovu; matrikové otcovství, které se do osobních poměrů dítěte promítá jen formálně, překáží dítěti v uplatnění nároků na výživu proti

⁵³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. října 1994, *Kroon a ostatní v Nizozemí*, stížnost č. 18535/91.

⁵⁴ Narušení práva na rodinný život lze řadit na: zásah do rodičovských práv, zásah do citových vztahů mezi členy rodiny a zásah do práva na pietu viz BUBELOVÁ, Kamila. Porušení práva na rodinný život. *Právní fórum*, 2009, č. 7, s. 253.

⁵⁵ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. října 1994, *Kroon a ostatní v Nizozemí*, stížnost č. 18535/91.

⁵⁶ 6/2003 Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce ze dne 5. listopadu 2003, o postupu státních zástupců při prošetřování předpokladů žaloby podle § 62 nebo § 62a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona 91/1998 Sb.

zploditeli; muž, jemuž svědčí domněnka otcovství, je stížen vážnou duševní poruchou nebo muž, jemuž svědčí domněnka otcovství, byl odsouzen pro závažný trestný čin.

Mezi okolnosti zeslabující zájem dítěte na podání žaloby lze považovat například, kdy matrikový otec, který uznal otcovství, ačkoliv věděl, že dítě nezplodil, nebo který uzavřel manželství se ženou, o níž věděl, že očekává dítě s jiným mužem, dítě vychovával jako své a po rozchodu s matkou dítěte se hodlá vyživovací povinnosti zprostit; biologický otec dítěte není znám nebo se k dítěti nehlásí, své otcovství zpochybňuje a není ochoten se podrobit znaleckému zkoumání nebo uplynula delší doba od narození dítěte, statusové poměry jsou stabilizované, takže změna by mohla mít negativní vliv na vytvořivši se citové vazby mezi dítětem a matrikovým otcem, popřípadě na zabezpečení výchovy a výživy dítěte.

Dále je stanoveno, že jak okolnosti zesilující a zeslabující je třeba vykládat nikoliv odděleně, ale ve vzájemné souvislosti. Je potřeba taktéž zdůraznit, že se jedná o okolnosti zesilující a zeslabující, tedy ty, které nikoliv automaticky mají vést k rozhodnutí nepodání nebo podání žaloby na popření otcovství, ale které v rámci všech souvislosti se mohou na jednu či druhou stranu přiklonit k rozhodnutí.

Je na zvážení, zda vážná duševní porucha otce nebo odsouzení pro závažný trestný čin lze považovat za okolnosti, které dávají silné argumenty nejvyššímu státnímu zástupci pro podání žaloby na popření otcovství.

Duševní porucha může být takové povahy, že nijak nenarušuje harmonický vztah k dítěti a otec je léčen ambulantně, tedy má každodenní kontakt s dítětem. A taktéž závažný trestný čin nemusel být spáchán vůči rodině či dítěti, již uplynul výkon trestu a otec od té doby nespáchal žádný trestný čin (nejen závažný).

Žaloba na popření otcovství je velice osobního rázu, která do života dítěte zasahuje v plném rozsahu. Jen osoba uvedená jako otec má právo a povinnosti vyplývající mu z rodičovské povinnosti, dále mu náleží vyživovací povinnost vůči dítěti. Na druhé straně může otec pobírat určité úlevy na daní za to, že je rodičem, volí dítěti jméno, rozhoduje o jeho životě a vývoji atd.

Dítě by mělo mít právo znát své rodiče (článek 7 Úmluvy o právech dítěte), a to jak biologické, tak ty, kteří ho vychovávají. Nejideálnější situace je, když zploditel a rodička jsou zároveň matkou a otcem dítěte. Pokud se jedná ale o rozdílné osoby, je nutné zvážit podání žaloby na popření otcovství. Zda to bude v zájmu dítěte, je třeba vykládat tak, aby to bylo v zájmu toho konkrétního dítěte, porovnat situaci současnou a v jaké bude, když dojde ke změně osoby uvedené jako otec dítěte.

K právu znát svého biologického otce se v případě Mikulic proti Chorvatsku⁵⁷ vyjádřil Evropský soud tak, že „*soukromý život (článek 8 Evropské úmluvy) zahrnuje jak fyzickou a psychickou integritu člověka, tak někdy i aspekty fyzické a sociální identity. Respektování soukromého života vyžaduje, aby každý měl mít možnost zjistit podrobnosti, týkající se jeho identity jako individuální lidské bytosti, a že nároky na takové informace jsou důležité pro důsledky, které může přinést ve vývoji jeho osobnosti*“⁵⁸.

Evropský soud aplikoval právo na soukromý život, jako právo znát i svého biologického otce, a to zejména, pokud je to v zájmu toho konkrétního stěžovatele.

V dalším rozsudku ve věci Odiévre proti Francii⁵⁹ naopak Evropský soud právo na soukromý život, potažmo právo znát i své rodiče vymezil jako nárok, který lze v plné míře uplatnit, pokud je to v zájmu dítěte. Stěžovatelka se v předmětném případě domáhala znát informace o své biologické matce, která ji dala k adopci, ale francouzské státní orgány ji v tom zabránily, na základě práva biologické matky, aby údaje o ní byly utajeny.

Evropský soud ale v jejím případě konstatoval, že, jelikož v době podání stížnosti, kdy bylo stěžovatelce kolem 33 let a díky právu biologické matky na utajení své identity, nemůže rozhodnout stejně jako v případě Mikulic proti Chorvatsku a přiznat porušení článku 8 Evropské úmluvy. Francie neporušila článek 8 Evropské úmluvy tím, že nesdělila stěžovatelce bližší informace ohledně její biologické matky, naopak jednala v souladu s ochranou osobních údajů a navíc nové informace by stěžovatelce nezměnily její sociální a rodinnou situaci, zvláště když stěžovatelka již nebyla dítětem. Tedy, v kolizi dvou práv (právo na ochranu osobních údajů a právo na soukromí a rodinný život) zvítězilo právo na ochranu osobních údajů.

Nejspíše by argumentace soudu musela být „průbojnější“, mít silnější argumenty, pokud by stěžovatelka byla ještě dítě, ale na druhou stranu institut adopce je založen na principu anonymity biologických rodičů a převzetí dítěte jinými rodiči se všemi právy a povinnostmi, jako kdyby byli jeho biologičtí rodiče. Každý má ale právo znát svou identitu, svůj původ, a výjimky či limity v podobě ochrany osobních údajů či veřejné nebo státního zájmu by mu v tom neměly bránit.

⁵⁷ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. února 2002, *Mikulic v Chorvatsko*, stížnost č. 53176/99

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. února 2003, *Odiévre v Francie*, stížnost č. 42326/98.

7 Mediace

Dne 1. září 2012 nabyl účinnosti zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci, který by měl přinést zlepšení i při řešení rodinných vztahů. V ustanovení § 2 zákona o mediaci je definován pojem mediace jako „*postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody*“⁶⁰ a rodinná mediace jako „*mediace, která se zaměřuje na řešení konfliktů vyplývajících z rodinných vztahů*“⁶¹. Již článek 13 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí z roku 1996 ustanovuje, že „*s cílem předcházet sporům, řešit spory nebo předcházet soudním řízením týkajícím se dětí, smluvní strany budou podporovat zprostředkování a další způsoby řešení sporů a jejich využití za účelem dosažení dohody v případech, kde je to namístě, a které smluvní strany vymezí*“.

Je zřejmé, že zákon o mediaci, jako jeden ze způsobů mimosoudního řešení sporů, měl být přijat a schválen Parlamentem České republiky již v devadesátých letech, a nikoliv až skoro 23 let po pádu komunistického režimu. Mediace, vedle rozhodčího řízení, patří k alternativním řešením sporů a je jedním z prvků demokratického fungování státu. V důvodové zprávě k zákonu o mediaci se uvádí, že v 70 až 80 % případech mediovaných sporů je dosaženo přijatelné dohody pro obě strany sporu. Ve Spojených státech amerických a Velké Británii se mediace využívá dokonce až u 60 % sporů.

Řešení rodinných sporů prostřednictvím mediátora, který jako nezúčastněná strana může pomoci najít nejlepší řešení pro všechny účastníky sporu. Přestože při řešení sporů, které se týkají i dítěte, je na prvním místě pohlížet na nejlepší blaho pro dítě, tak je „vyhovující“ pokud celkové řešení sporů proběhne v nestresující atmosféře a rodiče k soudu přijdou již s vytyčeným cílem, jak vyřešit vzniklou situaci.

Pro dítě je samozřejmě nejideálnější situace, aby vyrůstal v úplné harmonické rodině, kde je milován a opečováván oběma rodiči. Pokud ale přesto dojde k situaci, kdy došlo k tak závažnému rozvratu mezi rodiči, že je nutný rozvod, tak by pro dítě měl být celý průběh rozvodu co nejméně zatěžující a stresující. Profesorka Hrušáková rozděluje rozvod na dvě části, na psychologický a právní. Psychologický by měl proběhnout před právním, což znamená, že rodiče přijdou k soudu s dohodou, která je nejlepší pro jejich dítě a jsou již odpuštěni od všech osobních nevraživostí, tj. zájem dítě převyšuje nad jejich vzájemnou záští. Je těžké po dítěti žádat volbu, se kterým z rodičů chce nadále bydlet. Možnost zůstat

⁶⁰ Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci, ve znění pozdějších předpisů.

⁶¹ Tamtéž.

v kontaktu s oběma rodiči je mu deklarováno a zaručeno, zvláště pokud zájem být v kontaktu s dítětem je u obou rodičů.

Problémem svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů rozebírá konkrétně náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2661/10: „Při rozhodování o tom, zda dítě bude svěřeno do střídavé péče obou rodičů, musí obecné soudy přihlídnout k tomu, zda je rodič schopen se dohodnout na výchově dítěte s druhým rodičem. Z pouhé neschopnosti rodičů se o výchově dítěte dohodnout nelze vyvozovat žádné závěry. Zájmem dítěte je, aby bylo v péči obou rodičů, a není-li to možné, pak – v zásadě – právě toho z rodičů, který mimo jiné uznává roli a důležitost rodiče druhého v životě dítěte a je přesvědčen, že i ten druhý je dobrým rodičem.“⁶²

V zájmu dítěte je, aby pokud možno po celou dobu svého dětství a zejména dospívání udržoval kontakt s oběma rodiči. Přestože rozvod rodičů by neměl mít vliv na jeho kontakt s oběma rodiči, tak bohužel praxe je jiná. Většinou bývá dítě svěřeno do výlučné péče jednoho z rodičů, přičemž druhý rodič má možnost vidat dítě sporadicky. Dítěti je jak v Úmluvě o právech dítěte (čl. 9 odst. 3), tak v zákoně o rodině garantované právo být v kontaktu s oběma rodiči. Soudy musí při své rozhodovací činnosti, jak již bylo zmíněno, sledovat hlavně, jaké řešení by bylo v nejlepším zájmu dítěte.

Dítě by mělo být rozvodem rodičů postiženo na svých právech co nejméně. Proto, jako jednou z nejlepších situací, by byla forma střídavé péče, kde kontakt s rodiči je zachován. Problematickým může být situace, kdy rodiče po rozvodu se odstěhují od sebe do příliš velkých vzdáleností a dítě vzhledem ke střídavé péči je nuceno měnit školu, kamarády atd., je vytrženo ze svého známého prostředí. Ideální by se jevílo, kdyby se oba rodiče odstěhovali z domova, v domově by zůstaly děti a jeden z rodičů by je každý týden navštěvoval. Tak by bylo dětem zachováno jejich rodinné známé prostředí, a taktéž by byly stále v kontaktu s oběma rodiči. Takovéto řešení je dosti finančně náročné a vyžaduje psychologickou vyspělost obou rodičů, zejména v nadnesení se nad vzájemnou rozvodovou nevráživostí a dohodnout se, že, ať už společný majetek nebo majetek ve výlučném vlastnictví jen jednoho z rodičů, budou využívat jejich děti s možností opakovaného obtýdenního užívání partnera.

Mediace přináší pozitivní dopad na vývoj a řešení konfliktních situací, kde účastníkem je dítě nebo se ho řešení konkrétní situace přímo či nepřímo dotýká. Orgány sociálně-právní ochrany dětí by v rámci své poradenské činnosti měly navrhnout rodičům řešení jejich sporů přes mediátora, přestože je potřeba k jejich dohodě soudního schválení. Je nutné zdůraznit, že mediace je dobrovolná, to znamená, že nelze rodiče nutit k mediaci, ale jsem toho názoru, že

⁶² Nález Ústavního soudu ze dne 2. listopadu 2010, sp. zn. I. ÚS 2661/10.

by soud měl zohlednit, pokud jeden z rodičů se snažil před soudním řízením řešit spory nekonfliktní cestou. Takový rodič by měl být vnímán jako osoba otevřená komunikaci a přístupná kompromisům, což jak se vyjádřil Ústavní soud ve svém rozhodnutí⁶³ má vliv, u kterého z rodičů bude dítě v péči.

⁶³ Nález Ústavního soudu ze dne 2. listopadu 2010, sp. zn. I. ÚS 2661/10.

8 Relevantní judikatura k principu blaha dítěte

8.1 Stanoviska veřejného ochránce práv

8.1.1 První stanovisko

Ze stanoviska veřejného ochránce práv sp. zn. 487/2003/VOP/TL vyplývá, že veřejný ochránce práv zahájil ze své vlastní iniciativy šetření proti Okresnímu úřadu v K. (později proti Magistrátu města K.) ve věci výkonu sociálně právní ochrany dvou dětí. Okresní soud rozhodl na návrh Okresního úřadu ke zbavení rodičovské zodpovědnosti rodiče nezletilé dvojčata, který byly tou dobou umístěny v dětském domově.

„Špatné bytové podmínky by neměly být jediným důvodem pro návrh na nařízení ústavní výchovy. Materiální nedostatek nebo špatné bytové podmínky rodiny by neměly být pro orgán sociálně-právní ochrany dětí důvodem pro návrh na nařízení ústavní výchovy a v žádném případě ne pro návrh na zbavení rodičovské zodpovědnosti.“⁶⁴

Z tohoto stanoviska vyvstaly tři zajímavé poznatky k zájmu dítěte. Zda-li špatné bytové podmínky mohou být jediným důvodem pro návrh na nařízení ústavní výchovy a zda-li argumentace okresního úřadu pro návrh na zbavení rodičovské zodpovědnosti je právně relevantní. Dále pochybení sociálních pracovníků při řešení situace a komunikace s rodinou.

Občanský soudní řád v ustanovení § 76a vymezuje, za jakých podmínek předseda senátu rozhodne o předběžném opatření umístit nezletilé dítě do vhodného prostředí. Buď se jedná za a) o situaci, kdy se nezletilý ocitl bez jakékoliv péče nebo za b) je-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohrožen či narušen.

Ze zjištění skutkového stavu v tomto případě vyplynulo, že *„byl v době šetření byl neurovnaný, všude plno prádla, špína, zápach, oblečené v zapraném prádle. V ložnici, kde děti spí společně s rodiči, jsou dvě válečky a jedna postel pro obě děti. Postele jsou špinavé, na posteli, kde děti spí, je špinavé, promočené prostěradlo“⁶⁵.*

Dalo by se říci, že nezletilý se neocitl bez jakékoliv péče a jeho život nebyl vážně ohrožen ani narušen, ale co jeho příznivý vývoj? Může vyrůstání nezletilého ve špatných bytových podmínkách (nedostatečně zajištěných hygienických podmínkách) ovlivnit jeho příznivý vývoj? Dle mého názoru ano. Otázka ale zní, zda-li byl takový příznivý vývoj vážně ohrožen či narušen a co považovat za tzv. špatné bytové podmínky (jak uvedl veřejný ochránce práv ve svém stanovisku).

⁶⁴ Stanovisko veřejného ochránce práv ze dne ze dne 30. května 2003, sp. zn. 487/2003/VOP/TL.

⁶⁵ Tamtéž.

Špatné bytové podmínky je třeba posuzovat k nárokům a úrovni té konkrétní společnosti. Je zřejmé, že co již může v demokratických státech být považované za špatné bytové podmínky, v rozvojových zemích, státech 3. světa či ve válečných oblastech bude považované za standard. Podle návrhu orgánu sociálně-právní ochrany dětí tyto tzv. špatné bytové podmínky byly dostatečným důvodem pro nařízení předběžného opatření. Domnívám se, že takováto situace měla být řešena cestou pomoci ze strany orgánu sociálně-právní ochrany dětí vůči rodině než podáváním návrhu na předběžné opatření. Předběžné opatření slouží k rychlému řešení závažnějších případů. Na druhé straně blaho dítěte neznamená pouze jeho řádný psychický vývoj, ale také vývoj fyzický a základní materiální zajištění pro dítě.

Kolizi s principem blaha dítěte lze dále vidět v nezájmu rodičů o dvojčata, která byla na základě nařízení ústavní výchovy umístěna do dětského domova. Rodiče v prvním měsíci pobytu navštívili děti čtyřikrát a v určitém období je nenavštívili nejméně po dobu dvou měsíců. Přestože veřejný ochránce práv považuje návštěvu čtyřikrát do měsíce za dostačující či přerušeni návštěv dětí po dobu nejméně dvou měsíců za omluvitelné, podle mého názoru byl kontakt v obou případech rodičů s dětmi naprosto nedostatečný.

Rodič, který má opravdový zájem o své děti, má k nim vybudovaný vztah, který chce zachovat a rozvíjet, dle mého názoru navštíví své děti nejméně jedenkrát do týdne, přičemž skoro každý den je s nimi v telefonickém nebo emailovém kontaktu. Mohou sice nastat tak tíživé situace v rodině, že se dítě ocitne v zařízeních sociální péče, rodič ale přesto nadále může své dítě každý den navštěvovat, kontakt s dítětem mu není odepřen a měl by se snažit, co nejrychleji řešit důvody, pro které bylo dítě umístěno do takového zařízení.

Je zcela mylné, pokud rodiče tyto zařízení považují za „letní tábory pro děti“, kde se vychovatelky starají o děti a rodič si je vyzvedne, až bude mít čas a hlavně až bude chtít. Dítě je subjekt práv, dítě nelze v případě komplikací „zastavit“ do instituce a vyzvednout si až budu mít vyřešen problém. Umístění dítěte do takového zařízení je hraničním řešením. Sociální pracovníce, opatrovník pro dítě i zaměstnanci zařízení by proto měli apelovat na rodiče o co nejrychlejší řešení situace a snažení se co nejčastěji dítě navštěvovat a projevovat o něj zájem (samozřejmě to neplatí pro případy, kdy bylo dítě psychicky či fyzicky zneužíváno rodičem atd., zde je zcela nežádoucí pro dítě, aby s ním rodič udržoval kontakt).

Bylo by nejspíše potřebné, aby soud judikoval nebo orgán sociálně-právní ochrany dětí stanovil kolikrát a jakými způsoby mají rodiče být v kontaktu s dětmi, pokud jsou v zařízeních, aby se dalo říci, že projevují zájem o své děti. A i když mohou nastat okolnosti vedoucí k přerušeni kontaktu s dítětem na dobu delší než jeden týden, tak pouze za situace, kdy by byl rodič ohrožen na životě a zdraví. Nikoliv však z důvodu, že si hledá práci, nebo že

je v tíživé sociální situaci či z důvodu poporodních šestinedělí, jak bylo uvedeno ve skutkovém stavu k tomuto stanovisku.

8.1.2 Druhé stanovisko

Ve svém druhém stanovisku sp. zn. 2650/2002/VOP/ZG veřejný ochránce práv konstatoval, že „*pominou-li po nařízení ústavní výchovy její důvody nebo lze-li dítěti zajistit náhradní rodinnou péči, soud ústavní výchovu zruší. Základním principem sociálně-právní ochrany dítěte je to, že základním a rozhodujícím hlediskem všech orgánů a dalších subjektů, které se dítětem zabývají a řeší jeho problémy, je zájem dítěte a jeho blaho. Zájem dítěte nelze nikdy podříditi zájmům rodičů, rodiny, jiných osob, státu apod. Jejich úkolem (sociálních pracovníků) je podávat soudu ověřené a pravdivé informace, případně podávat návrhy, které jsou v zájmu dítěte. OSPOD nemůže zvýhodňovat pěstouny, činit kroky v jejich prospěch a upřednostňovat je před biologickým rodičem dítěte. Úkolem sociálních pracovníků je sanace biologické rodiny.*“⁶⁶

Dle skutkového stavu byl nezletilý předběžným opatřením okresního soudu předán do péče dětského domova z toho důvodu, že její matka zanechala na porodnickém oddělení nemocnice, sama byla dosud nezletilá, byla u ní nařízena ústavní výchova a nikdo z rodiny nebyl fakticky schopen zabezpečit péči o dítě. Na základě rozsudku okresního soudu byla u nezletilého nařízena ústavní výchova. Rozsudkem okresního soudu byla matka zbavena rodičovské zodpovědnosti, protože matka závažným způsobem zanedbávala svou rodičovskou zodpovědnost k synovi, který se od svého narození nachází v kolektivním zařízení, navštěvovala a telefonicky se na něj dotazovala minimálně a rovněž dětskému domovu nepřispívala na výživné dítěte. Proto byl nezletilý předán budoucím pěstounům.

Ze skutkového stavu vyplynulo několik pochybení při nedodržení principu blaha dítěte:

Povinnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí spočívající v sanaci biologické rodiny vyplývá ze zákona o sociálně právní ochraně dětí. Pro nezletilého je ve většině případů v jeho zájmu, aby zůstal v kontakt s rodičem a aby ho rodiče nadále vychovávali a pečovali o něj. Jestliže existují překážky, které tomu zabraňují, neznamená to, že pracovník tuto povinnost ztrácí. Je nadále povinen dohlížet nad nezletilým a rodinou, ve které se momentálně nachází a komunikovat s jeho biologickými rodiči. Snažit se dítě co nejrychleji začlenit nazpět do původní rodiny. Je ale třeba připomenout, že ve všech případech ohledně nezletilých je třeba

⁶⁶ Stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 13. Června 2003, sp. zn. 2650/2002/VOP/ZG.

individuálního posouzení a vždy dodržovat princip blaha dítěte. Někdy na základě přání rodičů a přání nezletilého rozhodne orgán o takovém řešení, které není v zájmu dítěte. K takovýmto situacím by nemělo docházet. Soud a pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí při nalézání nejvhodnějšího řešení vzniklé situace musí jednat bez emocí a nenechat se unést vlastními osobními názory na účastníky sporu. Je v povinnosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí jednat nestranně, pro blaho dítěte, dostatečně zjišťovat a ověřovat skutečnosti.

Nezletilý byl svěřen do dočasné péče budoucích pěstounů až po téměř 4 letech od předání do péče dětského domova. Nezletilý byl v říjnu 1998 předběžným opatřením svěřen do kojeneckého ústavu a v dubnu 2000 mu byla nařízena ústavní výchova. V srpnu 2000 měla být matka nezletilého zbavena rodičovské zodpovědnosti. Rychlost vyřizování věcí je v případě nezletilých zvláště důležitá a podstatná. Není v zájmu dítěte, aby často měnilo prostředí a jeho záležitosti byly řešeny až po dobu 4 let.

Je otázkou, zda-li telefonický kontakt matky do dětského domova, která pouze 16x volala, lze považovat za opravdový zájem o nezletilého. Je třeba stanovit minimální počet kontaktu rodičů s nezletilým, kdy lze považovat, že rodič projevuje opravdový zájem o dítě. Jednat by se mělo jak o fyzický, tak telefonický či emailový kontakt, a to ve vzájemné kombinaci, nikoliv, že rodič pouze telefonuje, přičemž neprojeví žádný osobní kontakt s nezletilým.

Přestože se jedná o případ, kdy nezájem matky mohl zapříčinit postup orgánu sociálně-právní ochrany dětí o umístění nezletilého do různého prostředí, hlavní pochybení u vzniklé situace leží na orgánu sociálně-právní ochrany dětí a soudních orgánů. Došlo ke zbavení rodičovské zodpovědnosti, přestože k tomu nebyly žádné předpoklady. Orgán sociálně-právní ochrany dětí uváděl nepravdivé informace a nedostatečně zjišťoval skutkový stav, názory a postoje zúčastněných osob, a to jak biologické matky, tak pracovníků kojeneckého ústavu a dětského domova. Orgán sociálně-právní ochrany dětí účelově přizpůsoboval své stanoviska, aby nezletilý mohl zůstat v pěstounské péči. Opomíjel zájem biologického otce podílet se na výchově nezletilého a zůstat v partnerském svazku s matkou, který projevily zajištěním vhodného bydlení a prací na území, kde se nacházel nezletilý.

8.2 Předběžné opatření podle občanského soudního řádu

V judikátu sp. zn. IV. ÚS 2244/09 se stěžovatelka se ve své ústavní stížnosti domáhala zrušení předběžného opatření dle § 76a občanského soudního řádu, který vydal Obvodní soud pro Prahu 9 na základě toho, že dítě dle soudu nebylo dostatečně materiálně

zajištěno. Ústavní soud se vyjádřil, že „nikoho nelze nutit, aby využíval všech výhod, které mu současná civilizační úroveň nabízí, přičemž zájem dítěte, aby mělo zajištěnu kvalitní soudobou péči (z hlediska materiálního), nemůže bez dalšího převážit nad jeho zájmem a právem, aby bylo vychovááno vlastními rodiči. Jinými slovy řečeno, odnětí dítěte rodičům z důvodu ohrožení na životě nemůže být v demokratické společnosti založeno pouze na srovnání předpokládané životní úrovně dítěte s úrovní, kterou by v rámci společnosti mohlo dosáhnout jinde“.⁶⁷

V dalším rozhodnutí sp. zn. III. ÚS 459/03 se Ústavní soud zabýval aplikací předběžné opatření, která může kolidovat s právem ve čl. 32 a čl. 16 Listiny základních práv a svobod. Okresní soud v Karviné nařídil usnesením předběžné opatření na základě podnětu ze strany Magistrátu města Karviné, protože rodiče nezletilého odmítli dát souhlas nemocnici k podání krevní transfúze jejich synovi, který trpěl vysoce zhoubným nádorovým onemocněním.

Rodiče se domáhali zrušení předběžného opatření na základě toho, že tímto usnesením byli dotčeni na svých právech, a to konkrétně právu ve čl. 32 odst. 4 Listiny, že „*péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona*“⁶⁸, a taktéž svého práva uvedené ve čl. 16 odst. 1 Listiny, že „*každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu*“⁶⁹.

Z odůvodnění tohoto rozhodnutí vyplynulo, že Magistrát města Karviné obdržel informaci od Fakultní nemocnice Brno ohledně nezletilého, u něhož bylo diagnostikováno vysoce zhoubné nádorové onemocnění, které vedlo nezvratně, nebylo-li adekvátně léčeno, ke smrti pacienta. Současné dostupné léčebné metody poskytovaly naději na vyléčení, při léčbě bylo však třeba aplikace krevních derivátů. O těchto skutečnostech byli oba rodiče nezletilého informováni, ti však nemocnici sdělili, že jsou Svědci Jehovovi a od počátku léčby projevovali negativní postoj k aplikaci krevních derivátů. Proto trvali na tom, aby nezletilý byl léčen pouze prostředky zmírňujícími bolest. S ohledem na tato skutková zjištění dospěl okresní soud k závěru, že návrhu na předběžné opatření je nutno v plném rozsahu vyhovět, neboť nezletilý trpěl závažným onemocněním, kdy jeho zdravotní stav a život byl vážně ohrožen, a tak potřeboval řádnou léčbu v nemocnici Ostrava – Poruba.

⁶⁷ Nález Ústavního soud ze dne 20. července 2010, sp. zn. IV. ÚS 2244/09.

⁶⁸ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky.

⁶⁹ Tamtéž.

Ústavní soud judikoval, že „*odmítají-li rodiče léčbu nezletilého dítěte, jež je v bezprostředním ohrožení života, nepředstavuje vydání předběžného opatření podle § 76a o. s. ř., kterým se dítě svěří do péče příslušného léčebného zařízení, porušení jejich práv zakotvených v čl. 32 odst. 4 či čl. 16 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Vzhledem k nutnosti okamžitého zásahu není zpravidla možno v řízení o vydání takového předběžného opatření řešit případný spor rodičů s léčebným zařízením o vhodnosti té které léčby*“.⁷⁰

Ve výše uvedeném případě se do kolize dostala práva dvou různých subjektů. Na jedné straně právo dítěte na život a zdraví, na druhé straně právo rodičů na výchovu svého dítěte a jeho péči.

Dle mého názoru nelze ale v tomto případě hovořit o střetu práv (kolizi), které se řeší zásadou proporcionality, tedy poměrování vzájemných nároků a požadavků. Kolize práv se nejčastěji vyskytuje u soukromého práva závazkového, kdy při vzniku sporu, předmětný orgán poměřuje a srovnává a snaží se najít pro obě strany nejméně nepříznivé řešení. Taktéž ale může vzniknout v kolize práv soukromého a veřejného (vyvlastnění), či veřejných – právo shromažďovací a právo na noční klid.

Právo na život a zdraví, které je zaručeno nejenom dětem, ale všem lidem, je nezadatelné, nezczitelné, nepromlčitelné a nezrušitelná (nikoliv neomezitelné). Bývá řazeno do tvrdého jádra základních práv, tedy těch základních práv, které tvoří samotný pilíř ostatních základních práv a na kterých jsou ostatní základní práva postavena. Rodiče nezletilého se na základě svého náboženství a duchovního přesvědčení rozhodli nepokračovat v léčení svého těžce nemocného syna.

Před aplikací a řešení konkrétních situací je třeba správně interpretovat samotné právo, k čemu slouží a pro koho. Náboženské přesvědčení či víra je volba každé osoby, nikdo k ní nemůže být nucen a ani být za svoji víru trestán (hovoří zde o myšlenkové rovině, jiná otázka je, když někdo koná nezákonné úkony a omlouvá to svoji vírou). Nikdo ale ani nesmí ostatní nutit ke své víře. Toto nebývá často dodržováno úplně, jelikož rodiče či příbuzní vedou často od narození své děti k určitému náboženství bez toho, aby dítě bylo natolik rozumově vyspělé, aby si zvolilo, zda chce být vedeno k takové víře či nikoliv. Ale když dítě dospěje do věku, kdy dokáže provést volbu, tak nikdo mu v tom nesmí bránit se rozhodnout podle jeho uvážení.

Právo nezletilého na život a zdraví mělo být automaticky zvoleno, bez jakéhokoliv poměrování s právy rodičů na jeho výchovu a péči, a to z toho důvodu, že má automaticky

⁷⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2004, sp. zn. III. ÚS 459/03.

přednost a větší význam před právem na víru, a taktéž z toho důvodu, že nebylo ze strany rodičů konáno v zájmu jejich dítěte, že byl porušen princip blaha dítěte. Rodiče se navíc opírali o své právo pouze z náboženského přesvědčení své víry, nikoliv, že by dítěti při lékařské pomoci např. hrozilo poškození ještě jiných orgánů, že by šance na přežití operace byla sama o sobě nulová či velmi nízká. Jiná by byla i situace, kdy člověk rozhoduje sám o svém zdravotním stavu a dokáže přijmout i konsekvence s tím spojené.

Obecné soudy jsou povinny zajistit spravedlivou rovnováhu mezi zájmy dítěte a zájmy jeho rodiči, zvláštní pozornost však musí být věnována zájmu dítěte, který může (v závislosti na své povaze a závažnosti) převážit nad zájmem rodiče. Především nelze připustit, aby rodiče přijímali opatření škodlivá pro zdraví nebo rozvoj dítěte.

V rozhodnutí sp. zn. III. ÚS 3363/10 se Ústavní soud musel vypořádat s několika zásahy do práv a zájmu dítěte. Kromě merita věci (nařízení předběžného opatření) Ústavní soud opětovně připomněl „*právo dítěte být slyšeno v každém řízení, v němž se rozhoduje o jeho záležitostech, zakotvené výslovně v čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, čl. 3 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, jakož i v § 31 odst. 3 zákona o rodině a § 100 odst. 4 o. s. ř., poskytuje dítěti možnost, aby se tak stalo v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká...*“⁷¹.

Předběžné opatření, jak je upraveno v občanském soudním řádu, má být aplikováno pouze za zákonem splněných podmínek. Předběžné opatření jako institut slouží k ochraně práv a zájmů nejen osoby, která o to žádá, ale i vůči které směřuje (sp. zn. II. ÚS 221/98, IV. ÚS 189/01).

Kromě naplnění podmínek pro vydání předběžného opatření musí soud taktéž posoudit vhodnost prostředí, kde má být dítě umístěno. Ústavní soud považuje biologické pokrevní pouto mezi dítětem a rodiči za nejpevnější a nejpřirozenější a zdůrazňuje, že přetržení této vazby má dopad jak na jeho rodinný život, ale i do jeho osobní svobody.⁷²

Z nálezu vyplývá, že nezletilý byl umístěn do psychiatrické léčebny z toho důvodu, aby zejména došlo k „*zamezení negativnímu působení matky na nezletilého, která narušuje psychický vývoj dítěte zejména v rovině ve vztahu k jeho otci. Při komplexním zhodnocení věci jako prognosticky jediné možné opatření jevílo dočasné vynětí nezletilého z matčiny péče a jeho umístění do neutrálního léčebného zařízení, jehož výsledkem by mělo být zjištění, kdo z*

⁷¹ Nález Ústavního soudu ze dne 13. července 2011, sp. zn. III. ÚS 3363/10.

⁷² Nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06; Nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08.

rodičů má za vzniklé situace lepší předpoklady pro výchovu nezletilého"⁷³. Přičemž samotní rodiče měli být podrobena rodinné terapii.

Ústavní soud judikoval, že „prostředí psychiatrické léčebny není zpravidla vhodným, pakliže ji lze spojovat než s její standardní a typovou provozní náplní, totiž náplní „léčebnou“, neboť ta je v kolizi s cílem, jehož má být předběžným opatřením dosaženo, a není tím respektován ani požadavek, aby bylo opatřením vůči zájmu dítěte šetrným, a tím i přiměřeným. Nedostatek ústavněprávní přiměřenosti předběžného opatření se zjevuje o to silněji, bylo-li nařízeno, aniž limitováno v čase, resp. nařízeno na dobu omezenou jen dosažením změny postojů dítěte k druhému rodiči“.⁷⁴

Dle mého názoru z popisu skutkového stavu jasně vyplývá, že nezletilý neměl žádný konfliktní vztah s rodiči. Nebyl ohrožen na svém fyzickém, ani psychickém vývoji. Naopak sporný vztah vznikl mezi rodiči nezletilého, kteří skrz své dítě se snažili „mstít“ na druhém rodiči. Předběžné opatření hlavně slouží k zamezení a nepokračování chování, pokud je dítě ať fyzicky či slovně týráno, nejsou mu zajištěny základní potřeby pro život či pro jeho zdravý vývoj. Jsem toho názoru, že řešením nemělo být nařízení předběžného opatření. A i kdyby ano, tak nikoliv v psychiatrické léčebně, přestože by se jednalo o běžné oddělení. Dítě mohlo být prozatímně svěřeno do péče příbuzné či blízké osoby. Samotná přítomnost dítěte v léčebně působí na jeho duševní vývoj negativně, když je v cizím prostředí, sám není duševně nemocen, nezapříčinil spor mezi rodiči a je přitom „trestán“ umístěním v psychiatrické léčebně.

Je bohužel časté, že rodič před svým dítětem hovoří ve špatném světle o druhém partnerovi. Bývá to z toho důvodu, že sám rodič neprošel psychologickým rozchodem či rozvodem se svým bývalým partnerem. Dítě, které je takto nuceno vyslechnout monology svých rodičů, si nevědomky přizpůsobuje svůj pohled na jednoho z rodičů podle názorů, které mu sděluje ten který rodič.

Podle mého názoru měl soud důsledněji působit na rodiče a rázně jim připomenout, že jejich povinností je především dbát o blaho jejich dítěte a jakékoliv spory mezi nimi nesmí přenášet na své dítě. Rodič si musí uvědomit, že to, co on vnímá jako vítězství nad druhým partnerem, že dokázal svému dítěti vnutit neobjektivní obraz druhého rodiče, je ve skutečnosti prohra a ztráta pro jeho dítě.

Některá soudní řízení ve věcech rodinného práva jsou pojímána zcela formalisticky. Soudy zastávají názory, že se nemají plést do soukromých vztahů účastníků, pokud to

⁷³ Nález Ústavního soudu ze dne 13. července 2011, sp. zn. III. ÚS 3363/10.

⁷⁴ Tamtéž.

nesouvisí s předmětem řízení. Problémem je, že rodinné právo vždy souvisí se soukromými vztahy účastníků. I když soudy nemají přejímat roli psychologických poraden, ale při soudním řízení a ve svých rozhodnutích by měly apelovat i na morální zásady demokratického systému. Dítě je od svého narození osobnost a subjekt práva, nikoliv objekt, nástroj či prostředek. Všem, čemu je dítě od nízkého věku vystaveno, vnímá velmi intenzivně. Zejména hádky, osočování mezi rodiči a následné umístění do psychiatrické léčebny ovlivňuje nejen jeho duševní rozvoj, ale i jeho postoj na rodinný či manželský život. Tyto velice negativní zkušenost si nese sebou a později působí na jeho manželský život a vztah k jeho dětem. Takto se může vytvářet a někdy i vytváří nekonečný řetězec přenášení špatných způsobů řešení rodinných problémů z generace na generaci, která celkově ovlivňuje celou společnost a například postoj k manželskému životu, nevěře, rozvodu atd.

V zákoně o mediaci vidím velkou šanci, kdy mediátoři mohou pozitivně působit na účastníky sporu ve věcech rodinného práva. Přičemž větší úlohu by potom mohly sehrát psychologické dovednosti mediátora než jeho právní znalosti.

8.3 Právo dítěte být slyšeno před soudem

Právo dítěte být slyšeno před řízením, ať soudním nebo správním, je zakotveno v čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte, čl. 3 písm. b) Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, v § 31 odst. 3 zákona o rodině a v § 125 občanského soudního řádu.

Jedná se o základní procesní právo, které je garantováno jak vnitrostátní, tak mezinárodní úpravou, kterou je Česká republika vázána. Využití práva vyjadřovat se a být slyšeno v řízeních, ve kterých se projednávají podstatné záležitosti související s jeho osobou, bohužel nebývá pokaždé při řízeních dítěti umožněno. Jako důvod pro neaplikaci práva být slyšeno bývá uváděn nízký věk dítěte, a s tím spjatá jeho rozumová nevypělost. Je třeba u každého dítěte samostatně posoudit jeho rozumovou vypělost s ohledem na řízení, u kterého má být slyšeno či vyjádřit svůj názor. Dítě může být schopno s ohledem ke svému věku a svým zkušenostem vyjádřit ucelený názor již v předškolním věku. A takovýto názor by měl být pro soud relevantní. Soud nesmí odepřít právo být slyšeno, protože dle soudu není názor dítěte vyzrálý či rozumný. V tomto případě nemá docházet k porovnávání nejrozumnějšího či nejlepšího názoru. Právo vyjádřit se a být slyšeno je právo týkající se svobody projevu, svobody ohodnotit situaci, která se ho bezprostředně týká, jejíž rozhodnutí ho přímo ovlivňuje. Je to právo, které má každý od narození, nezískává ho až nabytím určitého věku či zletilostí. A tím, že je výslovně ještě upraveno v Úmluvě o právech dítěte, nejen v Listině

základních práv a svobod, je zdůrazněna jeho nesmírně podstatná role při řízení. Je to právo, které nesmí být přehlíženo.

Je zřejmé, že většina subjektů řízení, týkajícího se rodinných záležitostí, bude zaujímat subjektivní názor a postoj, který je nejlepší pro ně. V tomto ohledu se dítě od rodičů, kteří bývají pokaždé slyšeni, nijak neliší. Rozdíl je v tom, že zatímco rodič smí vyjádřit svůj názor v řízení například na rozvod, na výchovu nezletilého, na vyživovací povinnost pokaždé, tak s dítětem a jeho vyjádření se častokrát ani nepočítá, soud vyhodnotí, že by to bylo zcela zbytečné.

Jsem toho názoru, že pokud řízení se bezprostředně týká nezletilé osoby, je třeba ji vyslechnout a nechat ji vyjádřit se pokaždé. Soud by měl dítěti zaručit rovné postavení s ostatními účastníky s ohledem na Úmluvu o právech dítěte a při rozhodování o řízení brát zřetel na jeho názor. Pokud by soud odmítl vyslechnout dítě, tak by se mělo jednat o takové situace, kdy kvůli rozumové nezralosti (těžká duševní nemoc) dítě není schopné zformulovat své myšlenky.

Ústavní soud se několikrát ve svých rozhodnutích zabýval právem dítěte být slyšeno před soudem. Základní pravidlo, kdy má být dítě slyšeno vyjádřil v rozhodnutí sp. zn. II. ÚS 1945/08: *„Za relevantní důvod pro odepření práva dítěte na slyšení je jistě nutno považovat to, že dítě není s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření, které se ho týkají. Při zohlednění konkrétní situace je třeba vycházet z toho, že člověk inteligenčně dospívá mezi 11 a 12 rokem života a na vrcholu výkonu je v tomto ohledu v 16 letech věku. Proto v případě rozhodování o nařízení ústavní výchovy dítěte staršího 12 let zásadně neexistuje důvod pro odepření práva dítěte na slyšení přímo soudem.“*⁷⁵

Dále v rozhodnutí sp. zn. III. ÚS 3007/09⁷⁶ se vyjádřil k tomu, kdy matka dítěte se dovolávala práva být slyšena před soudem na základě Úmluvy o právech dítěte. Ústavní soud konstatoval, že Úmluva o právech dítěte se týká dětí a jen děti se mohou dovolávat práv uvedených v úmluvě, nikoliv rodiče a že způsob, jakým je provedeno slyšení, musí být v souladu s pravidly vnitrostátního práva a že samotné právo (být slyšeno) umožňuje dítěti vyrovnat určité „nerovné“ postavení ve vztahu k rodičům a koliznímu opatrovníkovi.

V rozhodnutí sp. zn. I. ÚS 2661/10⁷⁷ odpověděl ústavní soud na otázku, zda-li výslech dítěte před soudem může být nahrazen rozmluvou s pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany: *„Klíčové však je, že obecné soudy nezjistily v dané věci názor dítěte dostatečně.*

⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08.

⁷⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 26. srpna 2009, sp. zn. III. ÚS 3007/09.

⁷⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 2. listopadu 2010, sp. zn. I. ÚS 2661/10.

*V tomto nálezu se Ústavní soud zabýval stěžejní výhradou stěžovatelky, že nezletilé dítě nebylo v průběhu řízení před soudy osobně vyslechnuto, a že naplnění tohoto práva nelze dovozovat z toho, že dítě hovořilo o věci s příslušnou pracovnící orgánu sociálně právní ochrany, neboť nešlo o výjimečný případ ve smyslu § 100 odst. 4 o.s.ř.*⁷⁸

Právo dítěte být slyšeno či spíše vyslechnuto, ale zároveň, aby při aplikaci tohoto práva byl zachován princip blaha dítěte, řešil i Soudní dvůr Evropské unie ve věci C-105/03 Pupino. Jednalo se o případ, kdy proti Marii Pupino, učitelce v mateřské školce, bylo zahájeno trestní řízení ve věci ublížení na zdraví žáků mladších pěti let. Italský soud se obrátil na Soudní dvůr EU ohledně rozhodnutí o předběžné otázce týkající se výkladu článků 2, 3 a 8 rámcového rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v rámci trestních řízení, zda-li děti mohou být vyslyšeny již v předběžném (neveřejném) vyšetřování, a nikoliv až v hlavním líčení při veřejném projednání. Italský trestní řád totiž dovoluje v předběžném vyšetřování provést důkazy, týkající se pouze řízení ohledně sexuálních deliktů a deliktů se sexuálním podtextem, což nebyl tento případ.

Soudní dvůr ale nicméně konstatoval, že „*články 2, 3 a čl. 8 odst. 4 rámcového rozhodnutí Rady 2001/220/SVV o postavení obětí v trestním řízení, musí být vykládány v tom smyslu, že vnitrostátní soud musí mít možnost umožnit dětem nízkého věku, které, jako je tomu ve věci v původním řízení, tvrdí, že byly oběťmi špatného zacházení, učinit výpověď za podmínek umožňujících zaručit těmto dětem přiměřenou úroveň ochrany, například mimo veřejné soudní jednání a před jeho konáním. Vnitrostátní soud je povinen vzít v úvahu všechna pravidla vnitrostátního práva a vykládat je v co největším možném rozsahu ve světle znění, jakož i účelu uvedeného rámcového rozhodnutí*“.⁷⁹

Generální advokátka J. Kokott se navíc ve svém stanovisku vyjádřila, že „*jediná výhrada vyplývá z čl. 8 odst. 4 rámcového rozhodnutí. Podle něho je-li nezbytné chránit oběti, zejména ty nejohroženější, před následky jejich výpovědí při veřejném soudním jednání, zajistí každý členský stát, aby mohly na základě soudního rozhodnutí svědčit za podmínek umožňujících dosažení tohoto cíle, a to všemi vhodnými prostředky slučitelnými s jeho základními právními zásadami*“.⁸⁰

Ve výše uvedeném případě Soudní dvůr dokonce rozšířil okruh trestních deliktů, při kterých mohou být prováděny důkazy již v předběžném vyšetřování. Rámcové rozhodnutí, ač

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Rozsudek ze dne 16. června 2005, *Pupino*, C-105/03.

⁸⁰ Stanovisko generální advokátky Kokott ze dne 11. listopadu 2004, *Pupino*, C-105/03.

nemá přímý účinek, tak je pro členské státy závazné co do výsledku, kterého má být rámcovým rozhodnutím dosaženo.

8.4 Rodičovská zodpovědnost

V judikátu Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3909/2010 bylo deklarováno, že *„neplnění vyživovací povinnosti rodičem, byť je lze považovat za soustavné a dlouhodobé, se do oblastí výkonu jeho rodičovské zodpovědnosti podle § 31 odst. 1 zákona o rodině nemusí negativně promítat za situace existujícího vzájemného citového vztahu mezi nezletilým dítětem a rodičem, jejich kontaktů a zájmu rodiče o dítě, proto není v zájmu nezletilého, aby rodič byl rodičovské zodpovědnosti zbaven (§ 44 odst. 3 cit. zákona) či aby jeho rodičovská zodpovědnost byla omezena (§ 44 odst. 2 cit. zákona)“*.⁸¹

V tomto judikátu ústavní soud vymezil vztah či spíše odpověď na otázku, zda-li neplnění vyživovací povinnosti dlouhodobě může být důvodem pro omezení či zbavení rodičovské zodpovědnosti. Je třeba vnímat a přistupovat k institutu omezení či zbavení rodičovské zodpovědnosti jako prostředku krajní situace. Má se aplikovat při situacích, kdy je dítě ohroženo na svém fyzickém či psychickém vývoji, kdy je naváděno k páčání trestné činnosti či vedení nemorálního života. Rodičovská zodpovědnost je základní pilíř mezi rodičem a dítětem. Rodiči plynou z této vazby povinnosti (a částečně i práva), dítěti práva. Přestože nám zákon o rodině v § 31 a násl. vymezuje rodičovskou zodpovědnost, je třeba pod tento institut zařadit i další okruh oblastí týkající se dítěte. Rodič nejenže má, ale musí postupovat, jednat či starat se o dítě tak, aby to vždy bylo v zájmu dítěte. Princip blaha dítěte musí být dodržován i v případě zbavení či omezení rodičovské zodpovědnosti. Rodič je nadále jeho matkou či otcem, vyživovací povinnost vůči dítěti je nadále zachován, a taktéž i povinnost dodržovat princip blaha dítěte. Institut omezení či zbavení rodičovské zodpovědnosti prakticky znamená, že rodičovské povinnosti vyjmenované v zákoně o rodině vykonává do odvolání jiná osoba (poručník či opatrovník), soudem k tomu určená.

Jsem názoru, že taktéž nelze nedodržení vyživovací povinnosti pokládat za dostatečný důvod pro omezení či zbavení rodičovské zodpovědnosti. Vyživovací povinnost je jedním z povinností vůči dítěti, kterou musí rodiče plnit. Je zřejmé, že její nedodržení může vést k finančním problémům dítěte, někdy až k existenčním, pokud dítě je plně závislé na příjmech svých rodičů, popř. jen jednoho z rodičů. Takovéto nedodržení povinnosti ze strany rodičů lze soudní cestou vymáhat a domáhat se tím nápravy. Omezení či zbavení rodičovské

⁸¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2011, sp. zn. 21 Cdo 3909/2010.

zodpovědnosti by mělo být poslední cestou, tedy tou krajní, jak narovnat vztah mezi dítětem a rodiči.

Předně, jak soud judikoval: „*Vyplývá obecný korektiv pro uvedený krajní zásah do vztahu mezi rodičem a dítětem, spočívající v tom, že takový zásah musí být současně jediným účinným prostředkem ochrany dítěte; potřeba jeho provedení musí v každém konkrétním případě, z hlediska intenzity řádného nevykonávání rodičovské zodpovědnosti rodičem, převážet nad právem dítěte na rodinný život, zachování rodinných svazků, na péči rodičů a osobní kontakt s nimi, nad právem znát své rodiče.*“⁸² Musí tedy se jednat o natolik intenzivní zásah do práv dítěte, že je v jeho zájmu, aby došlo k omezení či zbavení rodičovské zodpovědnosti, že jedinou možností, jak zachovat princip blaha dítěte, je omezit či zbavit rodiče rodičovské zodpovědnosti.

A jednak lze právními prostředky neplnění vyživovací povinnosti soudně vyřešit. Mnohokrát se jedná o situaci, kdy rodič chce plnit, a tedy platit, ale není schopen v takové výši, jaká mu byla určena. Pokud zde ale není vůle rodiče platit, tak lze na základě vykonatelného rozsudku nařídit jeho výkon (§ 162 odst. písm. a) občanský soudní řád). Jak nejvyšší soud ve svém judikátu sp. zn. 30 Cdo 3310/2011 konstatoval, že k zbavení (omezení) rodičovské zodpovědnosti by mělo být přistupováno jako k ultimu ratio: „*Zbavení rodičovské zodpovědnosti je nejtvrdějším zásahem do vztahů mezi rodiči a dětmi. K naplnění skutkové podstaty zbavení rodičovské zodpovědnosti musí být splněna jedna ze dvou skutečností předvidaných v hypotéze ustanovení § 44 odst. 3 zákona o rodině, a to že rodič svou rodičovskou zodpovědnost nebo její výkon zneužívá, anebo ji závažným způsobem zanedbává. Aby byl tento zásah odůvodněný, nestačí ojedinělé vybočení nebo opomenutí rodičovské péče. Zejména v případě zanedbávání povinností rodičem musí být dán jeho tak značný stupeň, že zbavení rodičovské zodpovědnosti je jediným účinným prostředkem ochrany dítěte.*“⁸³

V dalším judikátu Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4366/2011 bylo konstatováno ohledně rozhodování o zbavení rodičovské zodpovědnosti: „*Rozhodující je intenzita takového chování, které musí být závažné a zaviněné. Změna postoje rodiče ke svému životu a k nezletilému – na kterou lze v době rozhodování soudu spolehlivě usuzovat - může převážet nad důsledky jeho chování v minulosti. Je však třeba pečlivě vážit, jak se negativní postoje*

⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2011, sp. zn. 21 Cdo 3909/2010.

⁸³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. března 2012, sp. zn. 30 Cdo 3310/2011.

opravňující soud zbavit dotčeného rodiče jeho rodičovské zodpovědnosti promítají do jeho současných postojů, jinými slovy v jaké míře minulost utváří přítomnost takového rodiče. ⁸⁴

Bez jakékoliv nadsázky lze říci, že toto rozhodnutí podpořilo myšlenku „druhých šancí“ pro rodiče, a nepřímo i pro dítě, že nadále může být v užším kontaktu s rodičem. Soud při svém rozhodování o omezení či zbavení rodičovské zodpovědnosti vychází ze skutečností, které jsou soudu předloženy a které si sám zajistí. Posuzuje a podrobuje zkoumání jak současný vztah rodiče k dítěti, tak jeho minulý, popř. uvažuje, nakolik jeho rozhodnutí bude mít dopad na blaho dítěte.

Je třeba předeslat, že řízení o rodičovské zodpovědnosti je zejména zahájeno na základě informací, které se staly, či nedávno proběhly. Aktuální vztah a vazba mezi rodičem a dítětem je taktéž podstatná, ale dle mého názoru nikoliv určující. Rodič na základě probíhajících jednání ve věci může zaujmout stanovisko charakterního rodiče, který nic nezanedbává a vždy jedná v zájmu dítěte. Soud tak může být lehce zmaten aktuálním dobrým chováním rodiče a opomenout předešlé chování.

Je správné, že omezení či zbavení rodičovské zodpovědnosti neslouží jako dodatečný trest za skutky, který rodič udělal dávno v minulosti a ze kterých se poučil a napravil. Nelze se ale vždy domnívat, že díky aktuálně velmi dobrému vztahu mezi rodičem a dítětem se nebude zanedbání rodičovské zodpovědnosti opakovat. Je třeba vždy komplexně zkoumat nejen vazby rodiče na dítě, ale i samotnou psychiku rodiče, jeho chování hlavně vůči dítěti, ale i ostatním rodinným příslušníkům, jeho volnočasové aktivity atd.

Jak vyplývá z výše uvedených judikátů, problematika rodičovské zodpovědnosti, jeho omezení či zbavení a hlavně jeho vliv na blaho dítěte je velmi komplikovaná a náročná. Soud nemůže k řízení přistupovat tak, že si přečte skutkový stav, dále ustanovení ohledně rodičovské zodpovědnosti v zákoně o rodině a najde průsmyk. Musí zvážit či jednání je natolik intenzivní a vážné, že jediným řešením přichází v úvahu omezení či zbavení rodičovské zodpovědnosti, zda-li toto jednání v minulosti je aktuální. A pokud není, zda-li se bude opakovat, nakolik rozhodnutí o rodičovské zodpovědnosti ovlivní blaho dítěte, jak to změní vztahy mezi rodiči a dítětem a dále, pokud soud rozhodne o omezení či zbavení rodičovské zodpovědnosti, zkoumat, zda-li nepominuly důvody pro rozhodnutí a znovu rozhodnout o rodičovské zodpovědnosti. Soud rozhoduje zcela o dítěti a o osobě, se kterou bude dítě každodenně v kontaktu, která ho bude vychovávat, každý den mu pomáhat, pečovat o něj, o místě, kde bude bydlet, chodit do školy, mít své kamarády. Proto je potřebné si

⁸⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. března 2012, sp. zn. 30 Cdo 4366/2011.

důrazně uvědomit, že jejich rozhodnutí zcela ovlivní život dítěte a jeho budoucnost. Vztahy mezi rodiči a dětmi, které byly v dětství a potažmo v pubertálním věku narušeny lze těžko v dospělosti napravovat či obnovovat, a navíc zásady chování mezi generacemi si dítě a později jako dospělý přenáší do vlastní rodiny.

Dále se Česká republika, dle Evropského soudu pro lidská práva, který dohlíží na dodržování (Evropské) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950, dopustila porušení práva na ochranu rodinného a soukromého života, k němuž došlo v důsledku odebrání dětí z péče rodičů a jejich umístění do náhradní ústavní péče. Jednalo se o rozsudky ve věci Wallová a Walla proti České republice ze dne 26. října 2006 a ve věci Havelka a ostatní proti České republice ze dne 21. července 2007.

V případě Wallová a Walla proti České republice Evropský soud konstatoval, že *„ústavní výchova dětí stěžovatelů byla nařízena z jediného důvodu, a sice že rodina vdané době obývala nevyhovující byt. Dle názoru Soudu se tedy jednalo o materiální nedostatek, který mohly vnitrostátní orgány zhojit pomocí jiných prostředků než úplným rozdělením rodiny, což je zjevně nejradikálnější řešení, které lze použít pouze v nejzávažnějších případech. Soud má za to, že pro splnění požadavku přiměřenosti měly české orgány vdané věci navrhnout jiná, méně radikální řešení než umístění dětí do ústavní výchovy... úlohou orgánů sociálně-právní ochrany je právě pomoc osobám v nesnázích, které nemají nezbytné znalosti o systému, vést jejich kroky a poskytnout jim radu mimo jiné o různých druzích sociálních dávek, o možnostech získání sociálního bytu a o ostatních prostředcích k překonání jejich obtíží.“*⁸⁵

Ve věci Havelka a ostatní proti České republice Evropský soud vyjádřil názor, že *„soud poznamenává, že dne 31. března 2004 byli druhý, třetí a čtvrtý stěžovatel dočasně umístěni do výchovného zařízení na základě toho, první stěžovatel dlužil na nájemném, v jeho bytě nefungovala elektřina, nesnažil se hledat práci. Pro rodiče a dítě je být spolu podle ustálené judikatury Soudu základním prvkem rodinného života a vnitrostátní opatření, která jim v tom brání, představují zásah do práva zaručeného článkem 8 Úmluvy. Takový zásah není v rozporu s článkem 8, pouze je-li v souladu se zákonem, sleduje-li některý nebo některé z cílů uvedených v druhém odstavci tohoto článku a je-li pro dosažení těchto cílů nezbytný v demokratické společnosti. Pojem nezbytnosti znamená zásah založený na naléhavé společenské potřebě, která je zejména přiměřená sledovanému legitimnímu cíli. Soud zohlední skutečnost, že rozdělení rodiny představuje velmi závažný zásah; takové opatření se tedy musí*

⁸⁵Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. října 2006, *Wallová a Walla v České republice*.

*opírat o dostatečně závažné a pádné argumenty motivované zájmem dítěte. Soud se tedy domnívá, že rozhodnutí o svěřením dětí do ústavní výchovy se neopíralo o dostatečné důvody, jež by ospravedlnily jejich přiměřenost s ohledem na sledovaný legitimní cíl.*⁸⁶

V obou dvou případech řešených před Evropským soudem pro lidská práva se jednalo o nařízení ústavní výchovy z toho důvodu, že rodiče dětí nebyli schopni dle vnitrostátního soudu a orgánu sociálně-právní ochrany dětí dostatečně zajistit adekvátní bydlení. Materiální zajištění potřeb dítěte je podstatné, ale nemůže být shledáno jako důvod pro nařízení ústavní výchovy, tedy odebrání dítěte od rodičů. Nařízení ústavní výchovy, jak již bylo poznamenáno výše, slouží k řešení případů, kdy je dítě zejména fyzicky nebo psychicky týráno, naváděno k zahálčivému životu apod.

⁸⁶ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. července 2007, *Havelka a ostatní v Česká republika* .

9 De lege ferenda

Ustanovení rodinného práva budou upraveny s účinností od 1. ledna 2014 v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „nový občanský zákoník“). Začlenění rodinného práva do občanského práva bylo součástí celé rekodifikace soukromoprávní oblasti⁸⁷. Inspirací pro ustanovení v novém občanském zákoníku byly dle důvodové zprávy k tomuto zákonu: vládní návrh občanského zákoníku bývalého Československa z roku 1937, občanské soukromé právo na našem území od 19. století do současnosti a ostatní kodexy soukromého práva, zejména rakouský, švýcarský, německý, italský a nizozemský.

Rodinné právo bude upraveno v části druhé, které bude děleno na 3 hlavy (manželství, příbuzenství a švagrovství, poručenství a jiné formy péče o dítě). Princip blaha dítě a jeho aplikace, tedy zájem dítě, bude nadále zachován i v novém občanském zákoníku.

Výrazná změna nastane například v otázce výkonu rodičovské zodpovědnosti po rozvodu manželství. Dle § 26 odst. 2 zákona o rodině soud může svěřit dítě do společné výchovy rodičů, je-li to v jeho zájmu a budou-li jeho potřeby zajištěny. Budoucí úprava v ustanovení § 907 odst. 1 nového občanského zákoníku stanovuje, že *„má-li dítě být svěřeno do společné péče, je třeba, aby s tím rodiče souhlasili“* a navíc *„je-li to v zájmu dítě, může být dítě svěřeno i do péče jiné osoby než rodiče“*. Posun oproti de lege lata je v možnosti svěřeni dítě do péče osoby odlišné do rodičů. Důvodová zpráva k tomuto ustanovení uvádí, že přestože se bude jednat o rozhodnutí výjimečná, kdy bude dítě svěřeno do péče i jiné osoby, tak mohou nastat takové okolnosti, kdy nebude v zájmu dítěte, aby jeho péče byla vykonávána jedním z rodičů či oběma. Zde je zřetelně nadřazen princip blaha dítěte nad právem rodičů nad jeho výchovou a péčí.

Další z jedním z rozdílů oproti zákonu o rodině lze shledat v tom, že v novém občanském zákoníku bude zájem dítěte výslovně zdůrazněn ve více ustanoveních. Například ustanovení § 866 nového občanského zákoníku výslovně stanovuje povinnost soudu, že při rozhodování o rodičovské odpovědnosti bude (pro soud) určující zájmy dítěte. Na tuto povinnost navazuje ustanovení § 867, kde soud bude muset poskytnout dítěti potřebné informace, aby si sám mohl vytvořit vlastní názor. Dále posouzení, že dítě starší dvanácti let je schopno informaci přijmout, tedy, že soud má takové dítě vyslechnout. Ustanovení ohledně osobního styku rodiče s dítětem, kdy, i když je dítě v péči pouze jednoho rodiče, tak má právo

⁸⁷ Zrušení zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, který bude nahrazen zákonem č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích a družstvech; nový zákon k občansko-soudním řízením – zákon o zvláštních řízeních soudních, který by měl nabýt účinnost od 1. ledna 2014, zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

se stýkat i s druhým rodičem. Taktéž ustanovení § 890 kdy „*rodiče jsou povinni si vzájemně sdělit vše podstatné, co se týká dítěte a jeho zájmů*“⁸⁸.

Podle mého názoru z podstaty věci se u výše uvedených ustanovení jedná o právo na informace, právo vyjádřit svůj názor, právo být slyšen před soudem, právo být v kontaktu s rodičem. To jsou základní práva, která dítěti jsou garantována jak v Úmluvě o právech dítěte, tak v Listině základních práv a svobod. Věková hranice, kdy je soud povinen vyslechnout dítě před soudem, zákonodárce převzal od soudního rozhodnutí Ústavního soudu (sp. zn II. ÚS 1945/08). Právo být v kontaktu s druhým rodičem má dítě nadále zachováno, i když bydlí a žije po celou dobu pouze u jednoho z rodičů. To, že soud ho svěřil do výlučné péče pouze jednoho z rodičů, neznamená, že druhého rodiče nesmí vidět, telefonovat mu, navštěvovat ho, sdělovat mu informace o škole, kamarádech, ptát se na názor, radit se s ním. A taktéž povinnost rodiče, u kterého je jeho dítě, aby takovému styku nebránil. Zákonodárce se tedy rozhodl, že do zákona výslovně zakotví práva a povinnosti, které již dávno vyplývaly z principu blaha dítěte. Důvody k takovému to postupu při rekodifikaci zákona mohly být značné.

Zákony mají stanovovat pravidla pro určité chování ve společnosti, při zachování principu, že občané mohou činit vše, co zákon nezakazuje a naopak státní moc (prostřednictvím státních orgánů) lze uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon.

Náš právní řád ale není tvořen jen zakazujícími ustanoveními pro občany či povolujícími pro státní orgány, ale i deklarujícími nebo ustanoveními, které stanoví určité postupy, např.: založení a vznik obchodních společností, co je považováno za věc v právním smyslu, kdy dochází k zániku trestní odpovědnosti, co jsou zásady činnosti správních orgánů. K novele, změně či úplně rekodifikaci zákonů dochází, pokud společenský, vědecký nebo sociální vývoj přinesl takovou změnu (nové chování, výrobek, objev, zásadu), kterou je třeba zákonně upravit a začlenit do právního řádu. Cílem právních předpisů není popisování, a ani by nebyl možný popis veškerých lidských okolností či situací, které se mohou vyskytnout či vzejít z chování. Právní předpisy upravují jen ty, které jsou natolik relevantně podstatné, že je potřeba je začlenit do právního řádu a dát jim formu (nejčastěji) zákonného předpisu.

Pokud nastane určitá kolize chování a zájmů a účastníci této kolize nejsou schopni ji vyřešit, či ani nemohou ji mimosoudně vyřešit (tam, kde je potřeba soudního rozhodnutí), tak se obrátí na soudy, které na základě platných právních norem a svého právního myšlení

⁸⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

rozhodnou tu určitou konkrétní situaci. V právních předpisech by měly být upraveny obecné zásady, a potažmo ty situace, které mají v rámci společnosti nejčastější výskyt. Ostatní rozličné konkrétní situace by měly být schopny jak soudy, tak ostatní orgány rozhodnout na základě obecných zásad právního řádu, konkrétních zásad a principů pro konkrétní právní odvětví a zákonných ustanovení. Při tvorbě právních předpisů se má předpokládat, že život může přinést rozličné situace, které nemusí být konkrétně upraveny v právním řádu, a že tedy je potom na státních orgánech provést právní rozbor případu a správně aplikovat to konkrétní ustanovení. Státní orgány mají znát rozhodnutí jak vnitrostátních soudů (zejména Ústavního soudu, Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu), tak rozhodnutí Soudní dvora EU a Evropského soudu pro lidská práva. Postup, kterým se právní rozhodnutí takovýchto orgánů vtělují do právních předpisů, není nejšťastnějším řešením. Pro soud platí zásada *iura novit curia*. I vzhledem k podmínkám, které budoucí soudci musí splnit, aby byli jmenováni za soudce, předpokládá, že se jedná o natolik právně zralé právníky, že není potřeba právní logiku zakotvovat v zákoně (například že rodiče jsou povinni si vzájemně sdělit vše podstatné, co se týká dítěte a jeho zájmů – je logické, že zájmu dítěte lze nejlépe docílit, jen když budou obě strany, které o něj pečují, informovány o jejich dítěti).

Zákony ale nejsou tvořeny jen pro odbornou veřejnost, ale i pro laickou, a to vzhledem k zásadě *ignorantia legis non excusat* musí být zákony, které upravují jejich chování přístupné i pro ně, tedy musí mít možnost se s nimi bezplatně seznámit. Od laické veřejnosti nelze očekávat odborné uvažování a právní logiku, ale na druhé straně každá osoba dokáže vnímat pojem dobré mravy či zájem dítěte. Dle mého názoru, by právní předpisy měly být jazykově srozumitelné pro každého, ale neměly by upravovat všechny rozličné situace nebo takové, které lze vyřešit na základě právního myšlení.

10 Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala právní úpravou principu blaha dítěte. Tento základní princip, který je upraven zejména v zákoně o rodině, zákoně o sociálně-právní ochraně dětí a občanském soudním řádu, má svůj původ v Úmluvě o právech dítěte. Sledování zájmů dítěte ale nalezneme již v obecném zákoníku občanském a taktéž zákonu o právu rodinném, i když ne v úplně stejné podobě, jakou je současně platná a účinná právní úprava. Speciální úpravu pro trestní řízení vedené proti mladistvým upravuje i trestní právo, a to konkrétně v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. Lze tedy říci, že princip blaha dítěte je právně upraven v dostatečné míře, i s přihlédnutím k novému občanskému zákoníku, účinném od 1. ledna 2014.

Problém se zdá být výklad tohoto principu a jeho aplikace. Zákonné ustanovení demonstrativně vyjmenovávají, co všechno pod princip blaha dítěte, nebo spíše pod zájem dítěte jako realizace tohoto principu, spadá. Navíc je vždy zdůrazněna zásada komplexnosti a individualizace každých rozhodnutí a zejména posouzení každého případu, kdy dochází k ohrožení principu blaha dítěte. A přesto dochází k takovým rozhodnutím, kdy je předběžným opatřením dle § 76a občanského soudního řádu dítě umístěno do psychiatrické léčebny.

Spory vznikají při kolizi práv, povinností a zájmů. Soudního rozhodnutí ve věcech nezletilých (dětí) je třeba nejen, kdy je kolize, ale taktéž když nastane určitá událost (smrt rodičů) a je třeba dočasně nebo trvale vyřešit situaci dítěte. Dítě jako subjekt práv a účastník řízení má speciální postavení v tom, že soud musí vždy rozhodnout v jeho nejlepším zájmu, i za takové situace, že uloží povinnost či nepotvrdí nárok druhé osobě. Ustanovení, které se týkají dětí, byly zákonodárci vytvořeny pro ně, aby jim poskytly ochranu a možnost se domáhat práv. Proto mají nezletilí speciální hmotnou a procesní právní úpravu. Jsou to právní předpisy o nich a pro ně. A proto má soud a orgán, pokud je účastníkem dítěte nebo rozhodnutí bude zasahovat do jeho práv, aplikovat adekvátní právní úpravu a rozhodnout vždy tak, aby předmětné rozhodnutí bylo v zájmu dítěte.

Primárně pochybovaly v dodržování principu blaha dítěte, pokud pominu rodiče, orgány sociálně-právní ochrany dětí. V rámci svých kompetencí (opatření na ochranu dětí) podávaly návrh soudu na omezení a zbavení rodičovské zodpovědnosti, kdy podle jejich názoru se jednalo o tak ohrožující porušení rodičovské zodpovědnosti, že jediným řešením bylo jeho omezení či dokonce až zbavení. Omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti má být hraničním řešením při ohrožení zájmu dítěte, a to zejména nikoliv v situaci, kdy

řešením může být poradenská činnost vyvíjena vůči rodičům. Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí přinesla závazné postupy pro orgány a vypracování individuálního plánu ochrany dítěte. Tato změna by měla přinést pokrok v tom, aby konkrétní zaměstnanci vyhodnocovali, zda-li nedochází k ohrožování principu blaha dítěte, nikoliv tak, jak jim to subjektivně připadá, ale jak to ohrožuje zájem toho konkrétního dítěte a na základě těchto poznatků vytvořili plán ochrany pro to konkrétní dítě. Zaměstnanci orgánu sociálně-právní ochrany dětí situace, v jakých se nacházely děti, vnímali přes svoji osobu a podávali neadekvátní návrhy soudu z hlediska nepřiměřenosti.

Další problematickou oblastí při aplikaci zájmu dítěte byl a je výklad konkrétních práv dítěte jako např. právo na život a zdraví, právo dítěte být slyšeno před soudem, právo vyjádřit se ke svým okolnostem a právo na styk s oběma rodiči. Přestože se jedná o práva, která jsou garantována Listinou základních práv a svobod a Úmluvou o právech dítěte, tak nebývá sjednocen výklad těchto práv. Rozdílné postoje jsou, zda-li je možné tyto práva nějak omezit či stanovit výjimku a zda-li při kolizi s jiným právem garantovaným Listinou základních práv a svobod má přednost.

Jsem toho názoru, že existuje určitý minimální okruh práv dětí, které by neměly být nijak omezeny a pokud ano, tak jen když dojde ke kolizi toho konkrétního práva s druhým dítětem. Nemělo by docházet k porovnání práva dítěte na život a zdraví s právem na náboženské vyznání rodičů. Přestože má každý právo na náboženské vyznání, tak právo na život a zdraví je objektivně nadřazené.

Dále Ústavní soud se ve svém nálezu snažil najít věkovou hranici pro dítě, kdy má být vyslyšeno před soudem. Dle jeho názoru se jedná o věk mezi 11. rokem. Právo dítě být slyšeno před soudem a potažmo se vyjádřit je právo, které mají všechny děti bez věku. Dítěti je třeba adekvátně k jeho věku a rozumové vyspělosti vysvětlit, k čemu se bude vyjadřovat. Soud potom vyhodnotí jeho vyjádření k věci. Soud může chtít jednoznačné vyjádření k určité okolnosti, které mu ale dítě nedokáže poskytnout. Toto právo dítěti náleží od momentu, kdy je schopno vyjádřit své názory a vnímat, že se projednávají jeho záležitosti. Jsem toho názoru, že stanovení přibližné věkové hranice je nesprávné, protože každé dítě je třeba posuzovat individuálně a vždy mu sdělit, že má právo se vyjádřit k věci, nečekat až soud sám rozhodne, že dítě vyslechně.

Jsem si vědoma, že přesné vymezení konkrétních práv může být komplikované, zvláště když existuje autorský výklad, doktrinální a výklad Ústavního, potažmo Nejvyššího soudu. Je ale třeba vždy práva dětí vykládat extenzivně, nikoliv restriktivně.

Další změnou do oblasti rodinného práva určitě přinese zákon o mediaci. Významným přínosem bude hlavně možnost psychologicky působit na rodiče a ostatní příbuzné, poučení o platné právní úpravě a nalézání vhodného řešení pro dítě a i pro ně samotné. I když bude potřeba konstitutivního soudního rozhodnutí ve věcech nezletilých, celkové řízení díky mediátorovi bude probíhat důstojnější a klidnější formou, zejména vůči dítěti.

Princip blaha dítěte je zásadní, ale velice komplexní princip, který v sobě obsahuje různé práva a nároky a dále principy, jakým se mají rozhodovací orgány řídit při vyřizování ve věcech dítěte. Je to princip, který je důležitý pro interpretaci, aplikaci a pro zákonodárce při tvorbě ustanovení, týkajících se dětí. Pro další výzkum se lze pouze zaměřit na princip blaha dítěte a jeho procesní význam nebo jeho uplatnění při rozhodování mezinárodních (evropských) soudů.

11 Seznam použitých zdrojů

Monografie, články a vyjádření

BUBELOVÁ, Kamila. Porušení práva na rodinný život. *Právní fórum*, 2009, č. 7, s. 253.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka: České rodinné právo. 3. Přepřacované a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2006. ISBN 80-7239-192-5.

MACHÁČKOVÁ, Lenka. Princip rovnosti a ochrana dítěte ve vztazích mezi rodiči a dětmi. *Právní fórum*, 2005, č. 3, s. 117.

Poslanecká sněmovna PČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 401/2012Sb., změna zákona o sociálně-právní ochraně dětí. *PSP*, 2011, č. 564/0.

REBRO, Karel. *Rímské právo sukromné*. Bratislava: Obzor, 1980, s. 77.

SIMEK-LEFEUVRE, Ivanka. Možnosti přechodného, alternativního, sekvenčního, modulárního pobytu dítěte, umístěného střídavě ve vlastní rodině a v instituce, ve vlastní rodině a v pěstounské péči. In *Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů*. Brno: Triada, 2011, s. 25-37. ISBN 978-80-260-1299-3.

TRUBAČOVÁ, Klára. Reforma systému péče o ohrožené děti a novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí. In *Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů*. Brno: Triada, 2011, s. 11-21. ISBN 978-80-260-1299-3.

ZDRAŽILOVÁ, Petra. Právo dítěte odloučeného od rodičů na kontakt s nimi a se svými sourozenci – poznatky ochránce ze systematických návštěv. In *Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů*. Brno: Triada, 2011, s. 21. ISBN 978-80-260-1299-3.

Závěrečná doporučení Výboru OSN pro práva dítěte přijatá po projednání Třetí a Čtvrté periodické zprávy České republiky o plnění závazků vyplývajících z Úmluvy o právech dítěte v Ženevě dne 31. května 2011 [cit. 23. září 2013]. Dostupné na <http://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/36cs_12.pdf&original=doporuceni_01.pdf>.

Soudní rozhodnutí

Ústavní soud

Nález Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2004, sp. zn. III. ÚS 459/03.

Nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06.

Nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08.

Nález Ústavního soud ze dne 20. července 2010, sp. zn. IV. ÚS 2244/09.

Nález Ústavního soudu ze dne 26. srpna 2009, sp. zn. III. ÚS 3007/09.

Nález Ústavního soudu ze dne 2. listopadu 2010, sp. zn. I. ÚS 2661/10.

Nález Ústavního soudu ze dne 13. července 2011, sp. zn. III. ÚS 3363/10.

Nejvyšší soud

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2011, sp. zn. 21 Cdo 3909/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. března 2012, sp. zn. 30 Cdo 3310/2011.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. března 2012, sp. zn. 30 Cdo 4366/2011.

Veřejný ochránce práv

Stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 13. Června 2003, sp. zn. 2650/2002/VOP/ZG.

Stanovisko veřejného ochránce práv ze dne ze dne 30. května 2003, sp. zn. 487/2003/VOP/TL.

Soudní dvůr Evropské unie

Rozsudek ze dne 16. června 2005, *Pupino*, C-105/03.

Stanovisko generální advokátky Kokott ze dne 11. listopadu 2004, *Pupino*, C-105/03.

Evropský soud pro lidská práva

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. října 1994, *Kroon a ostatní v Nizozemí*, stížnost č. 18535/91.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. února 2002, *Mikulic v Chorvatsko*, stížnost č. 53176/99.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. února 2003, *Odievre v Francie*, stížnost č. 42326/98.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. října 2006, *Wallová a Walla v Česká republika*.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. července 2007, *Havelka a ostatní v Česká republika*.

Prameny

Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský.

Zákon č. 11/1918 Sb. zákonů a nařízení státu československého.

Zákon č. 265/1949 Sb., zákon o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky.

Zákon č. 155/1995 Sb., zákona o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb.m.s.

Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 6/2003 ze dne 5. listopadu 2003, o postupu státních zástupců při prošetřování předpokladů žaloby podle § 62 nebo § 62a zákona.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Listina základních práv Evropské unie 2007/C 303/01.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci, ve znění pozdějších předpisů.

12 Shrnutí/Summary

Diplomová práce se zabývá právní úpravou principu blaha dítěte. V úvodní části autorka rozebírá samotný princip, tedy jeho obsahovou stránku a právní předpisy, ve kterých se princip vyskytuje. Autorka dále zkoumá historický vývoj principu blaha dítěte na území České republiky. Další část práce je věnována institutům, které souvisí s principem blaha dítěte. Jedná se o orgán sociálně-právní ochrany dětí, otázka popření otcovství a nový zákon o mediaci. V největší části diplomové práce autorka rozebírá jednotlivé rozhodnutí vnitrostátních a evropských soudů ve vztahu k aplikaci principu blaha dítěte. V závěru navrhuje řešení de lege ferenda s ohledem na nový občanský zákoník. Autorka při zkoumání právní úpravy principu blaha dítěte využívá zejména rozhodnutí, doporučení a stanoviska soudů a odborných orgánů.

This thesis deals with legislation the welfare of the child. In the first part, the author discusses the principle itself, its content and legal acts in which the principle is enacted. The author also examines the historical development of the principle of the welfare of the child in the Czech Republic. Another section is dedicated institutes related to the welfare of the child. These are the social and legal protection of children, the question of denial of paternity and the new law on mediation. In the largest part of the thesis the author analyzes the individual decisions of national and European courts in relation to the application of the principle of the welfare of the child. In conclusion she suggests solutions de lege ferenda with regard to the new Civil Code. The author uses the decisions, recommendations and opinions of courts and professional bodies when examining the principle of the welfare of the child.

13 Seznam klíčových slov/Keywords

Princip blaha dítěte/The Welfare of the Child

Zájem dítěte/ Interest of the Child

Práva a povinnosti rodičů/ The Rights and Duties of Parents

Právo na výchovu a péči/The Right for Education and Care

Popření otcovství/ The Denial of Paternity

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí/ The Act on Social and Legal Protection of Children

Zákon o rodině/The Family Act

Úmluva o právech dítěte/The Convention on the Rights of the Child